

TANULMÁNYOK

Prof. Dr. Nagy Ferenc*

A KÖZÉRDEKŰ MUNKA EGYES EURÓPAI ÁLLAMOK BÜNTETŐJOGÁBAN

1. A szabadságelvonással nem járó (alternatív-nak vagy közösséginek is nevezett) büntetőjogi jogkövetkezmények köréből az utóbbi időszakban egyre nagyobb jelentőségű az angolszász típusú közérdekű munkavégzésre ítélet.¹ Ezt a szankciót – a lengyelek után – először az *angolok* vezették be 1972/73-ban kísérletképp a börtönbüntetés csökkentése érdekében (Community service order). Az 1991. évi Criminal Justice Act alapján önálló szakcióként minden, szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetése esetén a legalább 16 éves bűnelkövetővel szemben volt alkalmazható. Az elrendelése feltételezte a bűnelkövető alkalmazhatóságát illetően a pártfogó felügyelő („probation officer”) ajánlását. A bűnelkövető arra kötelezhető, hogy felügyelő irányítása mellett ingyenes közhasznú tevékenységet végezzen, amelynek tartama 40–240 órában volt meghatározható.²

Az 1991. évi említett törvényi rendelkezéseket teljes egészében felváltotta a 2000. évi Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act (2000. április).³ A törvény együttesen tartalmaz anyagi és eljárásjogi szabályokat, itt azonban elsősorban az anyagi jogi szabályozás áttekintésére kerül sor. A 2000. november 30-án kihirdetett Criminal Justice and Court Services Act 2000 tartalmilag nem változtatta meg a 2000. áprilisi, előbb említett törvényt, ugyanakkor a egyes közösségi szankciók, így a közérdekű munka elnevezését is módosította.

A közérdekű munka (community service, újabban community punishment) az ún. közösségi büntetések (változatlan elnevezéssel community sentences) azon csoportjába tartozik, amelyek csak akkor alkalmazhatók, ha az elkövető (a határozathozatal időpontjában) a 16. életévét betöltötte.

A közérdekű munka alkalmazásának *objektív feltétele*, hogy az elkövető a 16. életévét betöltötte, az általa elkövetett bűncselekmény „elég súlyos” („serious enough”), és ez a bűncselekmény szabadságvesztéssel büntetendő, de a büntetés mértéke a jog szerint nem abszolúte határozott („the sentence is not fixed by law”).

A közérdekű munka alkalmazásának *szubjektív feltétele*, hogy az elkövető alkalmas ilyen munka végzésére (a bíróság ennek eldöntésére pártfogó felügyelőt hallgat meg), illetve, hogy az elkövető jelenlegi vagy jövőbeni tartózkodási helyén van olyan létesítmény (munkahely), ahol lehet ilyen jellegű munkát végezni.

A közérdekű munka *tartamának* szabályozását illetően az általános minimum 40 óra, az általános maximum pedig 240 óra; azzal, hogy a miniszter rendeletben ettől eltérő tartamban határozhatja meg a maximumot. A bíróság határozatában megállapított óraszámot 12 hónapon belül kell teljesíteni, de a bíróság a közérdekű munka végrehajtására, ezt a törvény által szabott intervallumot a jogerőre emelkedés után meghosszabbíthatja, ha a határozat meghozatala óta olyan körülmények merültek fel, amelyek ezt indokolttá teszik.

A közérdekű munka *végrehajtását* a pártfogó felügyelő irányítja, aki meghatározza, hogy az elkövetőnek milyen módon kell vele kapcsolatot tartania, továbbá mikor, milyen időközönként és milyen munkát kell a bírósági határozatban megjelölt óraszámban végeznie. A felügyelőnek úgy kell meghatároznia a végrehajtáshoz kapcsolódó kötelezettségeket, hogy azok lehetőleg ne sértsék az elkövető vallási érzületét, ne legyenek ellentétesek más olyan közösségi büntetés rendelkezéseivel, amelyre esetlegesen az elkövetőt még ítélték, illetve ne vezessenek időbeli ütközéshez, azaz a munkavégzés idejét úgy kell meghatározni, hogy az ne essen egybe azzal idővel, amikor az elítélt egyébként rendes munkáját végzi, iskolába vagy más képzésre jár.

A közérdekű munkával járó *kötelezettségek megszegésének következményei* meglehetősen differenciáltak. Ha az elítélt a közérdekű munká-

*A szerző a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszékének vezetője

¹ Ehhez lásd Nagy Ferenc–Cserhádi Ágota: Áttekintés a közhasznú munkavégzésre kötelezésről, mint új, alternatív büntetőjogi szankcióformáról. Jogtudományi Közlöny. 1986. évi 9. szám. 417–424. p.

² Nagy Ferenc–Cserhádi Ágota: I. m. 417–420. p.

³ <http://www.hmso.gov.uk/acts/acts2000/20000006.htm>

val járó bármilyen kötelezettségét menthető ok nélkül, nem vagy nem megfelelően teljesíti, akkor – a bíróság választása szerint – ennek különböző jogkövetkezményei lehetnek, így például:

– 1000 angol fontig terjedő pénzbírság (ez a közérdekű munkát kiszabó határozat hatályát nem érinti),

– (további) közérdekű munkára ítélet, amelynek tartama a 60 órát nem haladhatja meg, és az eredetileg kiszabott közérdekű munkával együtt nem haladhatja meg a 240 órás generális maximumot (értelemszerűen ez sem érinti az eredeti határozat hatályát),

– újbóli elítélés, amelynek lényege, hogy a bíróság úgy tekinti az elítéltet, mint akit most vádoltak meg azzal a bűncselekménnyel, amely miatt már egyébként közérdekű munkára ítélték, és a bíróság emiatt a bűncselekmény miatt alkalmazható bármilyen jogkövetkezményt alkalmazhat az elítélttel szemben (ez esetben azonban a közérdekű munkát elrendelő eredeti határozatot hatályon kívül kell helyeznie).

Ez utóbbi esetben, tehát az újbóli elítéléskor a bíróságnak figyelembe kell vennie, hogy az elítélt milyen mértékben teljesítette a közérdekű munkával járó kötelezettségeit. Ha az elítélt huzamos időn át szándékosan nem tett eleget a kötelezettségeinek, akkor a bíróság szabadságvesztést is kiszabhat. Az újbóli elítélést kimondó határozattal szemben fellebbezésnek van helye.

A közérdekű munkát kiszabó *jogerős határozat visszavonását* illetően a közérdekű munkát elrendelő határozat visszavonására kerülhet sor, ha a bíróság az elítélt vagy a pártfogó felügyelő kérelmére, avagy hivatalból úgy ítéli meg, hogy a határozat meghozatala óta olyan körülmények merültek fel, amelyek a határozat visszavonását teszik szükségessé. A bíróság ez esetben visszavonja a határozatot vagy a határozat visszavonásával egyidejűleg a – fent írtakhoz hasonlóan – újból elítéli az elkövetőt.

Létezik az ún. „kombinált szankció” (combination order, újabban community punishment and rehabilitation order) is, amikor a bíróság a büntetési célokra tekintettel (a törvény itt az elkövető reszocializációját, az újabb elkövetés megakadályozását és a társadalom védelmét említi) a közérdekű munka mellett az elkövető pártfogó felügyeletét (supervision) is elrendelheti. A felügyelet tartama 12 hónap és 3 év között határozható meg és a közérdekű munka tartama ez esetben 40 és 100 óra között lehet.

Az angol minta nyomán sok nyugati ország is bevezetett már hasonlóan kialakított szankciónevet.

2. *Franciaországban* a közérdekű munkát az 1983. június 10-i törvény kodifikálta, mint a szabadságvesztés büntetést helyettesítő büntetést, azzal a céllal, hogy jelentősen visszaszoruljon a rövid tartamú szabadságvesztések alkalmazása.

A közérdekű munka ugyanazt jelenti, mint a community service order az angolszász országokban. Ez egy fizetés nélküli szolgálat, amely a közösséget, a közintézményeket vagy a társaságokat, egyesületeket hivatott szolgálni.

A közérdekű munkának kettős előnye van: egyrészt ez egy pozitív közreműködés a társadalom érdekében, másrészt elősegíti az elkövető társadalmi beilleszkedését. E szankció alkalmazása 1984 óta folyamatosan növekszik.

A közérdekű munkát ki lehet szabni főbüntetésként a szabadságvesztés büntetés helyett, vagy mellékbüntetésként.

A közérdekű munka mint *főbüntetés* tehát alternatív szankció a szabadságvesztés helyett, s mint ilyen a vétségek miatt szabható ki. A főbüntetésként való kiszabására irányadó feltételek egyrészt az alkalmazandó büntetéshez, másrészt az elkövető személyéhez kapcsolódnak.

Az 1994. évi új francia Btk., a Code pénal (CP) 131-8. cikke értelmében⁴, a bíró rendelkezésére áll a lehetőség, hogy közérdekű munkát szabjon ki minden esetben, ha az *alkalmazandó büntetés szabadságvesztés* (emprisonnement), függetlenül ennek tartamától. Az 1983. július 10-i törvény parlamenti munkája során egy javaslat arra törekedett, hogy meghatározza a szabadságvesztés büntetés felső határát, amely esetén a közérdekű munka kiszabására lehetőség van, hogy csak a rövid tartamú szabadságvesztéssel büntetendő vétségek esetén legyen rá mód, de ezt elvetették.⁵

A közérdekű munka alternatív szankció szerepének következménye – a 131-9. cikk alapján –, hogy a bíróság nem szabhat ki egymás mellett szabadságvesztés-büntetést és közérdekű munkát. A 131-9. cikk 4. bekezdése kimondja azt is, hogy „a közérdekű munka és a pénzbüntetés illetve a napi tételes pénzbüntetés nem szabható ki egymás mellett”. De ez a tilalom nem jelenti azt, hogy a közérdekű munka a pénzbüntetés alternatív szankciója is egyben, mivel a 131-8. cikk kimondja, hogy a közérdekű munka csak akkor szabható ki, ha „a vétség szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő”.

Ami az *elkövető személyéhez kapcsolódó feltételeket* illeti, az 1810. évi CP 43-3-1. cikke ahhoz a feltételhez kötötte a közérdekű munkát, hogy az elkövetőt a cselekményt megelőző öt év során büntett vagy közjogi vétség miatt ne ítéljék 4 hónapot meghaladó és végrehajtandó büntett miatti büntetésre, vagy vétség miatti szabadságvesztésre. Az 1994. évi CP a továbbiakban nem ír elő többé semmilyen, az elkövető büntetett előéletével kapcsolatos feltételt.

A 131-8. cikk 2. bekezdése kimondja, hogy „a közérdekű munka nem szabható ki azzal szem-

⁴ Code pénal. 100. Edition. Dalloz. Paris, 2003.; Pradel, Jean: Droit Pénal. Introduction générale. Droit pénal général. 10. édition. Cujas. Paris, 1995. 648–650. p. és 800–801. p.

⁵ Teillot, Line – Urbansky, Pascal: Droit pénal général. Bréal, 2002. 174–178. p.

ben, aki ezt visszautasítja, vagy aki a tárgyaláson nincs jelen”. Ezt a feltételt élénk kritika érte, rámutatva, hogy a közérdekű munka volt az egyetlen büntetés, amelyhez az elkövető beleegyezése szükséges, és azzal érvelve, hogy ez a feltétel a büntetőjog alapelveivel ellentétes helyzetre törekszik, amennyiben minden elkövető megválaszthatja a büntetését. Mégis, a 131-8. cikk arra törekszik, hogy biztosítsa a francia jog összhangját a nemzetközi joggal, különösen az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 4. cikkében foglaltakkal, amely szerint senkit sem lehet kényszer munkára vagy kötelező munkára kötelezni. Ezek a nemzetközi rendelkezések egyébként meghatározzák az összes külföldi jogalkotást, amely a közérdekű munka kiszabását az érdekelt hozzájárulásához köti.

A törvény azért, hogy lehetővé tegye az elkövető számára, hogy szabad és felvilágosult hozzájárulást adjon, a 131-8. cikk 2. bekezdésében megköveteli, hogy az elkövető jelen legyen az ítélethirdetésen, és kötelezővé teszi a bíróság elnökének, hogy tájékoztassa a vádlottat a visszautasítás jogáról és hogy a választ elfogadja.

Végül, a közérdekű munka kiszabható 16 és 18 év közötti személlyel szemben is.

A közérdekű munka mint *mellékbüntetés* két esetkörben alkalmazható, így egyrészt a közlekedési törvény számos vétsége esetén, mint az ittas járművezetés (ld. 234-2. cikk) stb. Másrészt mellékbüntetésként alkalmazható az ún. ötödik osztályba tartozó összes kihágás esetében. Ez a lehetőség az 1994-ben hatályba lépett CP újítása.

A közérdekű munka *tartamára* a CP 131-8. cikke irányadó, s eszerint a közérdekű munka 40 és 240 óra tartamban határozható meg. Ha azonban az említett kihágások miatt mellékbüntetésként szabják ki, a tartama 20 és 120 óra között mozoghat.

A CP 131-22. cikke elrendeli, hogy a büntetés *végrehajtásának ideje* nem haladhatja meg a 18 hónapot, de lehetőséget ad a végrehajtás feltételes elhalasztására. Így, a közérdekű munka végrehajtásának elhalasztását az elítélt lakóhelye szerint illetékes bv. bíró rendelheti el, súlyos családi, orvosi, szakmai vagy szociális ok miatt. A végrehajtás szintén felfüggesztődik a katonai szolgálat teljesítésének idejére.

A fiatalokorúakat illetően a CP nem vette át az 1810. évi CP rendelkezéseit, amelyek feleannyi időben határozták meg a tartamot, mint a felnőttkorúak esetében. A fiatalokorúak esetén érvényesülő specialitás inkább a végrehajtási szabályokban van, mint az időtartamban.

1996-ra a közérdekű munka végrehajtásának átlagos időtartama – az említett 18 hónapos kereken belül – 11,6 hónapra emelkedett.

A közérdekű munka *végrehajtásához* kapcsolódóan, a CP R. 131-17.-től az R. 131-20. cikkek szerint a társadalmi szervezetek, közintézmények

és a társaságok készítenek egy listát azokról a munkákról, amit ajánlani tudnak az elítélteknek, ezt a listát eljuttatják annak a bírónak, akinek hatáskörébe a büntetés alkalmazása tartozik. Az ő feladata elkészíteni a végleges listát, vizsgálat és az ügyészség véleményének beszerzése után.

Hogy konkrétan milyen szolgáltatást kell teljesítenie az elítéltnak, azt nem az a bíró határozza meg, aki az ítéletet hozta, hanem a bv. bíró, vagy a fiatalokorúak esetén a fiatalokorúak bírója, a fiatalokorúak jogi védelme képviselőjének véleményét meghallgatva. Az 1945. február 2-i rendelet 20-5. cikke azt is meghatározza, hogy a közérdekű munkának a fiatalokorúak számára megfelelőnek kell lenni, illetve olyannak, ami pozitívan befolyásolja a jellemfejlődését, és elősegíti a társadalmi beilleszkedését.

Az elítéltekre bízott közérdekű munka a leggyakrabban karbantartási, reparációs munka vagy középületek, természeti területek tisztítása, vagy végül adminisztratív feladatok, mint irattározás vagy levelek kihordása.

A közérdekű munka végrehajtását vagy közvetlenül a bv. bíró, vagy pártfogó felügyelő (agent de probation) *ellenőrzi*. Az az intézmény, ahol a közérdekű munkát végrehajtják, kijelöl egy felelőst minden elítélt számára, akit az irányítással és a munka technikai ellenőrzésével bíznak meg, és ő tájékoztatja a bírót vagy a pártfogó felügyelőt a munka teljesítésének hiányáról. Az elítéltre vagy másra nézve kialakult közvetlen veszély esetén, vagy az elítélt súlyos hibája esetén a kijelölt felelős felfüggesztheti a munka végrehajtását és késedelem nélkül tájékoztatja a bírót vagy a pártfogót.

A *közérdekű munka szabályainak megszegése* bűncselekményt képez, azt akár főbüntetésként, akár mellékbüntetésként szabták ki. A CP 434-42. cikke ezt 2 év szabadságvesztéssel és 30 000 euró pénzbüntetéssel bünteti.

A közérdekű munka szabályainak megszegése miatt kiszabott szabadságvesztés nem mentesíti az elkövetőt a közérdekű munka végrehajtása alól (Cass. crim 1997. július 7.). Annak ellenére, hogy ezt a rövid tartamú szabadságvesztések helyettesítésére találták ki, és annak ellenére, hogy nem szabható ki egyszerre a szabadságvesztés-büntetéssel, a közérdekű munka kivételesen halmozatba kerülhet a szabadságvesztéssel, akkor ha a munkát nem teljesítik.

3. *Spanyolországban* az 1995. évi Btk. 32. cikke szerint a szabadságvesztés-büntetések, más jogelvonó büntetések és a pénzbüntetés olyan büntetések, amelyek a Btk. szerint fő- vagy mellékbüntetésként rendelkezhetők el. A büntetések jellegüknek és tartamuknak megfelelően súlyos, kevésbé súlyos és enyhe büntetések lehetnek. A Btk. 33. cikk (3) bekezdése szerint a *kevésbé súlyos büntetések* között említi a közérdekű munkát, amelyet 96 órától 384 óráig terjedően lehet kiszabni.

Az *enyhe büntetéseknél* is szerepel a közérdekű munka, itt a tartam 16 órától 96 óráig terjedhet.

A jogelvonó büntetések körében a Btk. 49. cikke rendelkezik a közérdekű munkáról. Ez a büntetés az elítélt beleegyezésével rendelhető el, és arra kötelezi az elítéltet, hogy díjazás nélkül meghatározott közhasznú tevékenységben működjön közre. A napi tartama a 8 órát nem lépheti át és több feltételnek kell megfelelni:

– A végrehajtás az ítélelőbíró vagy a bíróság ellenőrzése mellett történik. Ebből a célből különböző szervektől, ahol a munkavégzés teljesül, a munkateljesítéséről jelentést kérhet be.

– Az elítélt méltóságát a munkabüntetés sem csorbíthatja.

– Az elítélt védelmet élvez, amit a törvényhozás révén a társadalombiztosítás területén biztosít.

– A büntetés végrehajtása gazdasági célt nem követhet. A végrehajtás egyéb körülményeit rendelet határozza meg a végrehajtási törvény értelmében, amelynek az előírásai kiegészítőleg alkalmazandóak, amennyiben a törvénykönyvben nem található kifejezett szabályozás.⁶

4. *Svájcban* a felnőtt korúak büntetőjogában 1990-ben kísérletképp az a lehetőség nyílt, hogy az egyes kantonok felhatalmazást kaptak, miszerint az egy hónapig terjedő rövid tartamú szabadságvesztések közérdekű munka formájában hajthatók végre. 1995-ben ez az alkalmazási lehetőség a három hónapig terjedő szabadságvesztés-büntetésre bővült ki, így 1996 óta lehetséges a három hónapig terjedő szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának közérdekű munkával történő helyettesítése. Ezen lehetőséggel 1999 végén a 26 kantonból 20 élt. A végrehajtási megoldást – az elítélt hozzájárulásával – a kantonális végrehajtási hatóság engedélyezi. Egy nap szabadságvesztés-büntetés 4 óra közérdekű munkának felel meg. Hetenként legalább 10 óra közérdekű munkát kell teljesíteni.⁷

Nemrégiben Svájcban a Btk. Általános Részét azzal a céllal reformálták, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetéseket messzemenően pénzbüntetéssel vagy közérdekű munkával helyettesítsék. A közérdekű munkának ugyanis a svájci Bundesrat nagy reszocializáló és integrációs teljesítőképességet tulajdonított.

A svájci Btk. új Általános Részének 2002. december 13-i elfogadásával a közérdekű munka önálló büntetési nemmé vált. Az új – érvényes, de még nem hatályos – Általános Rész 37. cikke értelmében a bíróság a kevesebb, mint 6 hónapi szabadságvesztés-büntetés, vagy a 180 napi tételig terjedő pénzbüntetés helyébe, az elkövető beleegyezésével legfeljebb 720 óráig tartó köz-

érdekű munkát rendelhet el. Az ilyen munkát szociális intézmények, közérdeket szolgáló üzemek vagy segítségre szoruló személyek javára kell teljesíteni díjazás nélkül.

A végrehajtási hatóság legfeljebb két évi határidőt határoz meg, amelyen belül az elítéltnek a közérdekű munkát teljesíteni kell.

Amennyiben az elítélt a közérdekű munkát figyelmeztetés ellenére nem az ítéletben foglaltaknak megfelelően, vagy nem az illetékes hatóság által megállapított feltételeknek és meghagyásoknak megfelelően teljesíti, a bíróság azt átváltoztatja pénzbüntetésre vagy szabadságvesztésre. Ilyen esetben négy órai közérdekű munka egy napi tétel pénzbüntetésnek, vagy egy nap szabadságvesztésnek felel meg. Szabadságvesztés-büntetés csak akkor rendelhető el, ha várható, hogy a pénzbüntetés nem hajtható végre.

A Btk. 42., illetve 43. cikke a közérdekű munka végrehajtásának felfüggesztését is lehetővé teszi, sőt a részbeni felfüggesztés is lehetséges.⁸

5. *Lengyelországban* a szabadságkorlátozás-büntetés (Btk. 35–36. cikkek) lényegében a korábbi, 1969. évi jogi szabályozás átvételét jelenti. Tartalmilag a bíróság által kijelölt és felügyelt közcélú munka teljesítését értik alatta, díjazás nélkül, havonta 20-tól 40 óráig terjedő tartamban. A bíróság kiegészítőleg intézkedéseket rendelhet el, így pl. az elítéltet pártfogó felügyelete alá helyezheti.

Ha az elkövető munkaviszonyban áll, úgy a bíróság az előbb megjelölt kötelezettség helyett a munka díjazásának rövidítését rendelheti el 10%-tól 25%-ig terjedően, az államkassa vagy a bíróság által meghatározott társadalmi cél javára.⁹

6. Az *orosz* Btk. a korábbi szovjet típusú munkabüntetés¹⁰ mellett rendelkezik a közérdekű munkához hasonlítható büntetési nemről is (49. cikk), amely az elkövetőnek a pihenőnapon vagy a szabadnapján történő díjazás nélküli munkavégzését jelenti, 60 órától 240 óráig terjedő tartamban. A törvény külön rendelkezik arról, hogy a közérdekű munka kikkel szemben nem rendelhető el (így pl. rokkantak, terhes nők, gyermekkorúak, 55 év feletti nők, 60. életélt férfiak, katonai szolgálatot teljesítők).¹¹

7. *Svédországban* a Btk. 27. fejezete rendelkezik a feltételes elítélésről, és itt található meg az a

⁸ Schweizerisches Strafgesetzbuch. Änderung vom 13. Dezember 2002.

⁹ Das polnische Strafgesetzbuch–Kodeks karny. Sammlung 112. edition iuscrim. Freiburg i. Br., 1998. 17. p.

¹⁰ Az 1997. január 1-jén hatályba lépett új orosz Btk. a büntetési nemek sorában változatlanul szabályozza a javítómunkát, amelynek tartama két hónaptól két évig terjedhet és az elítélt munkahelyén kell végrehajtani. A javítómunkával szerzett munkabérből a büntető ítéletben megállapított mértékben 5–20%-ig terjedő összeg az állami intézmények javára levonásra kerül (50. cikk). In.: Strafgesetzbuch der Russischen Föderation. Sammlung ausländischer Strafgesetzbücher in deutscher Übersetzung 108. Freiburg i. Br. 1998. 64–65. p.; Nagy Ferenc: A büntetőjog legújabb változásairól – nemzetközi és hazai kitekintés alapján. In. Szabó András Emlékkönyv. Szeged, 1998. 258–259. p.

¹¹ Lásd: 10. lábjegyzet

⁶ Das spanische Strafgesetzbuch–Código Penal. Sammlung ausländischer Strafgesetzbücher in deutscher Übersetzung 111. edition iuscrim. Freiburg i. Br., 2002. 33–43. p.; Nagy Ferenc: I. m. 254–255. p.

⁷ Baechtold, Andrea: Straf- und Massnahmenvollzug. 4. Aufl. Universität Bern, 2001. 52–53. p.

szabályozás, hogy a feltételes elítélés, amennyiben a bűnelkövető hozzájárul, közérdekű munkára kötelezéssel kapcsolható össze. Egy ilyen kötelezés azt a kötelezettséget jelenti, hogy az elítéltnak díjazás nélkül munkát kell végeznie legalább 40 és legfeljebb 240 óra terjedelemben. A svéd Btk. 28. fejezete a védőfelügyeletről ad rendelkezést, és itt is az a szabályozás található meg, hogy az elkövető hozzájárulásával közérdekű munkára kötelezéssel kapcsolható össze. Ez esetben is a díjazás nélküli munkát legalább 40 és legfeljebb 240 óra terjedelemben kell teljesíteni. 1999-ben 1072 esetben történt közérdekű munkára kötelezés védőfelügyelettel összefüggésben és 2048 esetben feltételes elítéléssel együtt rendeltek el közérdekű munkát.¹²

8. A német Btk.¹³ önálló szankció formájában nem ismeri a közérdekű munkát, viszont az 56.b § a büntetés végrehajtásának felfüggesztésével összefüggő kötelezésekről (Auflagen) rendelkezik. Ezen kötelezések az elkövetett jogtalanság jóvátételét hivatottak szolgálni. A kötelezések között szerepel a közérdekű teljesítések (gemeinnützige Leistungen) végzése, ami általában díjazás nélküli munka végzését, segítő szolgáltatás teljesítését jelenti kórházakban, más gyógyító intézetekben, idősek otthonában vagy hasonló intézményekben.

A német Btk. 43. §-a a helyettesítő szabadságvesztésről (Ersatzfreiheitsstrafe) ad szabályozást, amely a behajthatatlan pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést jelent. A pénzbüntetés egy napi tételének egy nap szabadságvesztés felel meg. Az 1974. évi – azóta többször módosított – ún. Btk.-t bevezető törvény (Einführungsgesetz zum StGB) 293. cikke értelmében a tartományi kormányok jogosultak rendeleteket hozni, miszerint a végrehajtási hatóság az elítéltnak megengedheti, hogy a német Btk. 43. § szerinti helyettesítő szabadságvesztés végrehajtása ún. szabad munkával (freie Arbeit) történjen. Ha az elítéltnak a szabad munkát teljesítette, úgy a helyettesítő szabadságvesztés végrehajtása befejezettnek minősül. A végzendő munka díjazás nélküli és üzleti, gazdasági célokat nem szolgálhat. A munkajog értelmében munkaviszonyt nem jelent és a társadalombiztosítás szerint sem számít be az ilyen foglalkoztatás. A munkavédelmi előírások viszont értelemszerűen alkalmazandók.¹⁴

A német szövetségi kormány 2003 decemberében a büntetőjogi szankciórendszer reformjára

ról határozott. „A leülés helyett izzadás” mottó alatt ismertté vált kezdeményezéssel a szövetségi igazságügy-miniszter asszony (Brigitte Zypries) a csekély és a közepes súlyú bűnelkövetések területén a büntetéseket illetően a bírák mozgásterét kívánja bővíteni. Az elkészült tervezet előírása szerint a behajthatatlan pénzbüntetés helyébe az elítélt hozzájárulásával közérdekű munka lép. Egy napi tétel pénzbüntetés három óra közérdekű munkának felel meg. Amennyiben az elítélt a szükséges hozzájárulását nem adja, vagy a közérdekű munkát nem megfelelő időben vagy módon teljesíti, úgy a behajthatatlan pénzbüntetés helyébe szabadságvesztés lép. Ekkor két napi tétel pénzbüntetés egy napi szabadságvesztésnek felel meg. A helyettesítő szabadságvesztés minimális mértéke egy nap.

A tervezet továbbá lehetővé teszi a bíróságok számára, hogy az elítélt a hat hónapig terjedő szabadságvesztés végrehajtását közérdekű munkával teljesítse. Ez akkor engedélyezhető, ha az elkövetőt először ítélik végrehajtandó szabadságvesztésre, vagy a bűncselekménnyel okozott kár jóvátételét a szabadságvesztés végrehajtása jelentősen veszélyeztetné. Ez esetben egy napi szabadságvesztésnek hat órai közérdekű munka felel meg. Az egy hónapi szabadságvesztés harminc nappal számítandó.

A bíróság az elítéltnak az elrendeléssel egyidejűleg legfeljebb 18 hónapi határidőt szab annak igazolására, hogy az elítélt a munkaórák kétharmadát teljesítette. Ha az előbbi határidőn belül a munkaórák egészének kétharmadát teljesítette, úgy a bíróság a büntetés hátralévő részét próbaidőre felfüggeszti.¹⁵

A fenti esetekben a bűnelkövető értelmesen és hatékonyan büntethető, és a szabadságvesztés nem kívánatos negatív társadalmi mellékhatásai, például munkahely elvesztése, nem lépnek fel. A közérdekű munka beiktatásával viszonylag nagyobb büntetés-végrehajtási kapacitás, és ezáltal jelentős költségek takaríthatók meg. Mind a két említett szabályozási javaslat értelmesen javítja a megbüntetés rendelkezésre álló eszköztárát. A közérdekű munkát végző elkövetők hasznos és értékes munkát teljesíthetnek a közösség javára, és eközben pozitív példákkal szembesülhetnek.¹⁶

9. Ausztriában a közérdekű munka sem főbüntetesként, sem mellékbüntetesként nem található meg a Btk. szankciórendszerében. Az osztrák büntető perrendtartásról szóló törvény 2000. január hó 1. napjától hatályos IXa. Fejezete a büntetőeljárás lefolytatásának mellőzéséről rendelkező ún. diverziós szabályokat tartalmazza. Az említett egyes diverziós intézkedések között lelhető meg a büntetőeljárás lefolytatásának mellőzése közérdekű munka teljesítését követően. (StPO 90d. §) E sze-

¹² Das swedische Kriminalgesetzbuch – Brottbalken. Sammlung ... 114. edition iuscrim. Freiburg i. Br., 2000. 26–27; 189–193. p.; *Schneider, Ursula*: Gemeinnützige Arbeit als „Zwischensanktion”. Monatschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform. 2001. évi 4. szám. 277. p.

¹³ *Schönke, Adolf–Schröder, Horst–Stree, Walter*: Strafgesetzbuch. Kommentar. 26. Aufl. Beck, München, 2001. 819–824. p.; *Kindhäuser, Urs*: Strafgesetzbuch. Lehr- und Praxiskommentar. Nomos. Baden-Baden, 2002. 343–346. p.; *Schneider, Ursula*: I. m. 273–287. p.

¹⁴ *Tröndle, Herbert–Fischer, Thomas*: Strafgesetzbuch und Nebengesetze. Kurzkommentar. 51. Aufl. Beck, München, 2003. 453–456. és 2226–2227. p.

¹⁵ Entwurf eines Gesetzes zur Reform des Sanktionsrechts.

<http://www.bmj.bund.de/images/11729.pdf>

¹⁶ http://www.gmj.bund.de/ger/themen/strafrecht/10000856/index_fx.html?sid=bfced80...

rint az ügyész a büntetendő cselekménnyel kapcsolatos büntetőeljárás lefolytatását ideiglenesen mellőzheti, ha a gyanúsított kifejezetten kinyilvánította hajlandóságát, hogy legfeljebb hat hónapi időtartam erejéig ingyenes közérdekű munkát végez. A közérdekű munka szabadidőben, közérdekű létesítménynél – annak beleegyezésével – teljesítendő.

A StPO 90e. § értelmében a közérdekű munka legfeljebb napi 8 órát, hetente 40 órát vagy összesen 240 órát tehet ki, ugyanakkor figyelembe veendő a gyanúsított képzése, továbbképzése vagy szakmai tevékenysége. Nem megengedett az olyan közérdekű munka, amely a gyanúsított személyiségi jogaiba vagy életvitelébe indokolatlan beavatkozást jelentene. Az ügyészség vezetőjének jegyzéket kell vezetni azokról az intézményekről, amelyek alkalmasak arra, hogy ott közérdekű munkát teljesítsenek, ezen jegyzék szükség szerint kiegészítendő.

A közérdekű munka teljesítése abban áll, hogy a gyanúsított szabadidejében általában szociális intézményekben (pl. idősok otthonában, szociális szolgálat keretében, kórházakban, állami, illetve önkormányzati kertészetnél) dolgozik. Ezen diverziós megoldás nem csupán az enyhébb deliktumok, hanem a középsúlyos bűncselekmények körében és a bűnismétlőknél is alkalmas lehet a norma érvényességének fenntartására. Így ajánlott az alkalmazása – egyebek között – a fal-firkálós rongálók esetében, illetve a vandalizmus viszonylag enyhébb formáinál, mint pl. telefonfülkék, parkpadok rongálása esetében, de környezeti, avagy más deliktumoknál is.¹⁷

10. *A vizsgált európai államok szabályozását összevetve a következők összegezhetők.* A közérdekű munka többnyire az *önálló büntetés, illetve szankció* rangjára jutott és mint ilyen kifejezetten a szabadságvesztés helyettesítésére szolgál. Kizárólag *önálló büntetesként* alkalmazható a közérdekű munka az angol, a lengyel és – mint ismert – a magyar büntetőjogban. *Önálló és mellékbüntetesként* egyaránt kiszabható a francia és a spanyol szabályozásban. Ezzel szemben csak *kísérő, kiegészítő jelleggel* alkalmazzák a svéd, a német és az osztrák jogkövetkezmények körében. Az érvényes, de még nem hatályos svájci Btk. szerint a közérdekű munka bizonyos feltételek mellett a *pénzbüntetést helyettesítheti* [36. cikk (3)–(5) bek.], illetve a jelenleg hatályos svájci szabályozás szerint a rövidtartamú *szabadságvesztés végrehajtási formájaként* jelenik meg. Sajátos szabályozás érvényesül az orosz és a lengyel Btk.-ban, mivel az említett két büntető törvénykönyv mind a szovjet típusú munkabüntetés-

tésről, mind az új rendszerű közérdekű munkára emlékeztető tartalmú büntetésről is rendelkezik.

A nemzetközi egyezményekkel összhangban – a korábbtól eltérően, a hatályos angol szabályozás kivételével – a büntetés alkalmazásának feltétele, hogy az *elítelt* ahhoz *hozzájáruljon*, és emellett általában sor kerül munkára való alkalmasságának vizsgálatára is.

A közérdekű munka *tartamának szabályozásában* közös vonás, hogy a tartam meghatározása *órákban* történik, az egyes államok büntetőjogában azonban már lényegesen különbözik az óraszám megadott generális minimum és maximum. Gyakorinak tekinthető a 200 és 300 óra közötti felső határ, ahogyan pl. az angoloknál és a franciáknál a 240 óra. Az újabb szabályozásokban azonban e fölötti tartammal is egyre gyakrabban találkozhatunk, mint pl. a spanyol Btk. szerinti 384 óra. Egészen kirívó a még nem hatályos, de érvényes svájci példa, amely minimumot nem határoz meg, ugyanakkor 720 órát jelöl meg maximumként. Ez pontosan háromszoros az angol vagy a francia Btk.-ban megállapított felső határnak. Közös vonása még a szabályozásoknak, hogy megszabják a bírósági határozatban kiszabott munkaóraszám teljesítésére nyitva álló időt, amely a vizsgált országokban egy és két év között mozog. Az elkövető körülményeire, azok változására tekintettel az angol és a francia szabályozás arra is módot ad, hogy ezt a törvényi határidőt meghosszabbítsák.

Egyedülálló jellemzője az érvényes svájci szabályozásnak, hogy lehetőséget biztosít a közérdekű munka *végrehajtásának* teljes, sőt akár részbeni *felfüggesztésére*. Ez a megoldás a közérdekű munka önálló büntetési jellegét erősíti.

A közérdekű munka *nemteljesítésének következményeiben* két eltérő felfogás figyelhető meg. Az angol és a francia szabályozásban a nemteljesítés esetén alkalmazott pénzbüntetés vagy szabadságvesztés nem lép a közérdekű munka helyére, az azt kiszabó határozat hatályát nem érinti, tehát többszankcióként kerül alkalmazásra és nem mentesít a közérdekű munka végrehajtása alól. Ezzel szemben áll a másik megoldás, amely nemteljesítés esetére a közérdekű munka átváltoztatásáról, annak pénzbüntetéssel vagy szabadságvesztéssel való helyettesítéséről rendelkezik.

11. Ha a közérdekű munka hatályos magyar szabályozását¹⁸ összevetjük az európai helyzettel, a következők állíthatók. A közérdekű munka a hazai büntetőjogban is önálló büntetesként, főbüntetesként került szabályozásra, ugyanakkor nem szolgál általános jelleggel a szabad-

¹⁷ Kienapfel, D.-Höpfel, F.: Grundriß des österreichischen Strafrechts. Allgemeiner Teil. 8. Aufl. Manz. Wien, 2000. 279–284. p.; Schroll, Hans Valentin: A bíróságon kívüli kiegyezés Ausztriában. Büntetőjogi Kodifikáció, HVG-ORAC, 2002. 2. szám, 17–26. p.

¹⁸ Vö.: Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001. 373–378. p.; Békés Imre (szerk.): Büntetőjog általános rész. HVG-ORAC, Budapest, 2002. 279–281. p. (a vonatkozó rész szerzője Molnár Gábor); Berkes György (szerk. és szerző): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. 2. kiadás, HVG-ORAC, Budapest, 2003. 17. pótlás, 106–108. p.; Wiener A. Imre (szerk. és szerző): Büntetőjog általános rész. KJK Kerszöv, Budapest, 2003. 171–172. p.

ságvesztés elkerülésére – mint Angliában, Svájcban vagy Franciaországban –, mert kiszabásának nem az a feltétele, hogy az adott bűncselekmény szabadságvesztéssel legyen fenyegettet, hanem az, hogy a Btk. Különös Része az adott bűncselekménynél alkalmazható büntetési nemként kifejezetten meghatározza a közérdekű munkát. Ez a szabályozás szűkebb körben teszi lehetővé a közérdekű munka alkalmazását.

Az európai megoldásokhoz képest két további ponton mutatkozik lényeges, és a jövőben változtatásra szoruló különbség. A Btk. egyrészt napokban határozza meg e büntetés tartamát, másrészt alkalmazásának lehetőségét nem köti az elítélt hozzájárulásához. A jövőben kívánatos, hogy a vizsgált országokhoz hasonlóan órákban történjék a közérdekű munka tartamának szabályozása, és – figyelemmel a vállalt nemzetközi jog követelményeire és az alkalmazás hatékonysá-

gára – a törvény az elítélt beleegyezéséhez kösse e büntetés elrendelhetőségét.

Továbbá hiányzik a magyar szabályozásból a kiszabott munkabüntetés teljesítésére nyitva álló idő törvényi behatárolása, például hogy a közérdekű munka két éven belül teljesítendő. Kérdés az is, hogy a főbüntetési besorolásán kívül más jogkövetkezmenyi szerepet kapjon-e a közérdekű munka, például mellékbüntetésként is – alacsonyabb tartam meghatározásával – alkalmazható lehessen.

A közérdekű munka nemteljesítése esetére nem tartjuk követendőnek az angol és francia mintákat, amelyek tulajdonképpen kétszeres szankcionálással járnak. A jövőben is fenntartandó tehát az a szabályozás, amely szerint a közérdekű munkának szabadságvesztésre való átváltoztatására kerül sor. Meggondolandó viszont az átváltoztatásnak fokozatosabb kialakítása.

I. A KÖZLEKEDÉSI BÜNTETŐJOGI KODFIKÁCIÓ MÚLTJA

Amikor a Büntető Törvénykönyv közlekedési fejezetének átgondolásáról, újrakodifikálásáról van szó, elmaradhatatlan feladat a nemzetközi összehasonlítás, és a hazai szabályozás történetének áttekintése. Meggyőződésünk, hogy egyik módszer a másik nélkül tévútra viheti a jogalkotást. Nem érdemes sem feladni bevált hazai megoldásainkat, sem figyelmen kívül hagyni más ország jól bevált szokásait.

1. Nemzetközi kitekintés

A kontinens két nagy jellemző – német és francia – kódexe mellett érdemes belepillantani néhány más európai megoldásba, mint például az olasz törvénybe, vagy a skandináv országok által követett rendszerbe, illetve a lengyel és az orosz törvénykönyvekbe.

A **német** kódex nem tartalmaz önálló közlekedési fejezetet. Nem ismeri a közlekedési baleset okozása bűncselekményt sem. A baleseti sérülést, illetve halált gondatlan testi sértésként illetve gondatlan emberölésként értékeli. A német Btk. 222. §-a szerint: „Aki gondatlansága folytán valakinek a halálát okozta, öt évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.” A 229. § értelmében: „Aki másnak gondatlansága folytán testi sérülést okoz, három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

A közlekedés biztonsága elleni, a veszélyeztetési bűncselekményeket, valamint az ittas járművezetést a huszonnyolcadik, közveszélyt okozó bűncselekmények fejezetében tárgyalja.

A vasúti, vízi és légi közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény a 315. §-ban található:

(1) „Aki a vasúti, kötélpályás, vízi vagy légi forgalom biztonságát veszélyezteti azáltal, hogy

1. berendezéseket vagy egyéb eszközöket megsemmisít, megrongál vagy eltünteti,
2. akadályokat helyez el,
3. valótlan jelzéseket ad vagy helyez el,
4. hasonlóan veszélyes cselekményeket követ el,

és ezzel valakinek életét vagy testi épségét, illetve jelentős vagyoni értéket közvetlen veszélynek teszi ki, hat hónaptól tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A kísérlet is büntetendő.

(3) Legalább egy évi szabadságvesztéssel büntetendő, ha az elkövető

1. célja az volt, hogy

a) balesetet okozzon, vagy

b) más bűncselekményt tegyen lehetővé vagy leplezzen, vagy

2. cselekményével valakinek súlyos testi sérülést okozott, vagy sok ember egészségét károsította.

(4) Az (1) bekezdés enyhébb eseteiben a büntetés három hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztés, a (3) bekezdés enyhébb eseteiben a büntetés hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztés.

(5) Aki az (1) bekezdés szerinti esetekben a veszélyhelyzetet gondatlanul okozta, a büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés vagy pénzbüntetés.

(6) Aki az (1) bekezdés eseteiben gondatlanul járt el és a veszélyhelyzetet gondatlansága idézte elő, két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

A veszélyeztetési tényállások tekintetében érdekes, hogy az ittas járművezetést, illetve a járművezetésre alkalmatlan állapotban való járművezetést is a közlekedés veszélyeztetéseként értékeli, és csak akkor rendeli büntetni, ha tényleges veszélyhelyzet következik be.

A vasúti, vízi és légi közlekedés veszélyeztetését a 315a. § tartalmazza:

„(1) Öt évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő, aki

1. vasúti, kötélpályán haladó, vízi vagy légi járművet szeszestital vagy kábító hatású anyag fogyasztása, szellemi vagy testi alkalmatlansága miatt nincs olyan helyzetben, hogy a járművet biztonságosan vezesse, vagy

2. ilyen járművek vezetése közben vagy egyébként, mint biztonságért felelős személy, súlyosan megsérti a vonatkozó jogszabályi előírásokat, és ezzel valakinek az életét és testi épségét, illetve nagy vagyoni értéket veszélyeztet.

(2) Az (1) bekezdés 1. pontja eseteiben a kísérlet is büntetendő.

(3) Aki az (1) bekezdés eseteiben

1. a veszélyhelyzetet gondatlanságból idézi elő, vagy

2. gondatlan cselekményével gondatlanságból okoz veszélyhelyzetet,

két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

A közúti ágazat tekintetében is két külön tényállás található a közlekedés biztonsága, illetve a közlekedés veszélyeztetése vonatkozásában. A 315b. § szerint:

„(1) Aki a közúti közlekedés biztonságát oly módon veszélyezteti, hogy

*A Szerző a Rendőrtiszti Főiskola Közlekedésrendészeti Tanszékének vezetőhelyettese, főiskolai adjunktus

1. berendezéseket vagy járműveket megsemmisít, megrongál vagy eltünteti,
 2. akadályokat emel,
 3. hasonlóan veszélyes cselekményt követ el, és ezáltal valakinek életét vagy testi épségét, vagy jelentős értékű vagyontárgyait veszélyezteti, öt évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A kísérlet is büntetendő.

(3) A 315. § (3) bekezdése esetén a büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, enyhébb esetekben hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztés.

(4) Aki az (1) bekezdés eseteiben a veszélyhelyzetet gondatlanul okozta, a büntetés három évig terjedő szabadságvesztés vagy pénzbüntetés.

(5) Aki az (1) bekezdés eseteiben gondatlanul eljárva a veszélyhelyzetet gondatlanságból követte el, a büntetés két évig terjedő szabadságvesztés vagy pénzbüntetés.

A 315c. § szerint:

„(1) Aki a közúti közlekedésben

1. járművet vezet, bár

a) szeszesital vagy más bódító szer fogyasztása miatt, vagy

b) szellemi vagy testi állapotának alkalmatlansága miatt nincs olyan helyzetben, hogy a járművet biztonságosan vezesse, vagy

2. súlyosan megsérti a közúti közlekedés szabályait azáltal, hogy

a) nem adja meg az elsőbbséget,

b) szabálytalanul előz vagy egyébként hibát követ el előzés közben,

c) gyalogátkelőhelyen szabálytalanul közlekedik,

d) be nem látható helyen, útkereszteződésben, úttorkolatban vagy vasúti kereszteződésben túl gyorsan vezet,

e) be nem látható helyen nem az úttest jobb oldalán tartózkodik,

f) autópályán vagy autóúton megfordul, tolat vagy a haladási iránnyal szemben közlekedik, vagy ezt megkísérel, vagy

g) álló vagy elromlott jármű helyzetét nem jelzi kellő távolságból, bár ezt a közlekedés biztonsága igényelné,

és ezáltal más életét, testi épségét vagy jelentős vagyoni értékeit veszélyezteti, öt évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés 1. pontjának eseteiben a kísérlet is büntetendő.

(3) Aki az (1) bekezdés eseteiben

1. a veszélyhelyzetet gondatlanul okozta, vagy

2. gondatlan magatartásával gondatlan veszélyhelyzetet idézett elő,

két évig terjedő szabadságvesztéssel, vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Kiemelendő, hogy konkrét KRESZ szabálysze-
 géseket – nyilván a közlekedés biztonságára kü-

lönösen veszélyes szabálysze-
 géseket – találunk a Btk.-ban, amelyek megvalósulása – személyi sérülé-
 ses baleset bekövetkezése nélkül is – bűn-
 cselekménynek minősül.

Az ittas vezetés alapesetét, vagyis amikor tény-
 leges veszélyhelyzet nem következett be, a 316. §
 tartalmazza szubszidiárius jelleggel:

„(1) Aki járművel közlekedik (315–315d. §),
 bár szeszesital vagy más bódulatot okozó szer
 fogyasztása miatt nincs abban a helyzetben, hogy
 a járművet biztonságosan vezesse, egy évig ter-
 jedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel
 büntetendő, ha a cselekmény nem minősül a
 315a. § vagy 315c. § szerint.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is,
 aki a cselekményt gondatlanul követi el.”

Ezen tényállás valamennyi közlekedési ágazat-
 ra vonatkozik. Érdekeség, hogy a törvény ismeri
 az ittas járművezetés gondatlan alakzatát is.

A francia büntető kódex sem ismeri a közle-
 kedési bűncselekmények önálló csoportját, szint-
 úgy nincs közúti baleset okozása sem. Baleseti
 sérülések estén a gondatlan emberölés illetve testi
 sértés megfelelő alakzatát alkalmazták. A Code
 Pénal 221-6. cikke szerint:

„Más halálának ügyetlenségéből, óvatlanságból,
 hanyagságból, vagy törvényi, avagy rendeleti úton
 előírt biztonsági vagy elővigyázatossági kötelezett-
 ség meg nem tartásával való okozása a 121-3.
 cikkben foglalt körülmények és megkülönbözteté-
 sek¹ szerint, nem szándékos emberölés (homicide
 involontaire), és három évig terjedő börtönbüntete-
 téssel (emprisonnement) és 300 000 Francia frank
 pénzbüntetéssel büntetendő.”

A büntetés súlyosabb, ha a szabálysze-
 gézés szán-
 dékos:

„Törvényben vagy rendeletekben előírt bizton-
 sági vagy elővigyázatossági követelmény nyil-
 vánvalóan szándékos megsértése esetén a bűn-
 tetés öt év börtönbüntetésre és 500 000 Francia
 frank pénzbüntetésre emelkedik.”

Tehát különböztetést találunk a szabálysze-
 gése-
 jellegében. Súlyosabban büntetendő a cselekmény,
 ha maga a szabálysze-
 gézés szán-
 dékos, és enyhé-
 ben büntetendő, ha a szabálysze-
 gézés gondatlan.

A bíróság által bűnösnek mondott elkövetők-
 re alkalmazható mellékbüntetések közül – annak
 precizitása miatt – kiemelendő, hogy: „bűnös
 természetes személyek a következő mellékbűnte-
 tésekben is részesülnek:

1) A gépjárművezetői engedély legfeljebb öt-
 évi időtartamra való felfüggesztése; a felfüggesz-

¹ A 121-3. cikk: „Soha sincs büntett, illetve vétség az elkövetésre
 irányuló szándék nélkül. Ugyanakkor, amennyiben a törvény így
 rendelkezik, más személy szándékos veszélyeztetése vétség. Amennyi-
 ben a törvény így rendelkezik, szintén vétség a gondatlanság, a
 hanyagság, valamint a gondossági kötelezettség vagy a törvény,
 illetve rendeletek által előírt biztonsági előírás megszegése, kivéve,
 ha a cselekmény elkövetője a szokásos körülményekkel járt el, fi-
 gyelembe véve az adott esetben a feladata és hivatása jellegét, a
 hatáskörét, valamint a rendelkezésére álló hatalmat és eszközöket.
 Soha sincs kihágás erőhatalom esetén.”

tés a szakmai tevékenységen kívüli gépjárművezetésre korlátozható;

2) *A gépjárművezetői engedély megsemmisítése, az új engedély kiadására irányuló kérelmezéstől legfeljebb öt évre való eltiltással;*"

A testi sértéssel kapcsolatosan érdekesség, hogy a büntetési tétel emelkedése a három hónapot meghaladó munkaképtelenség esetében következik be, vagyis a sérülés nem nyolc napot meghaladó esetben, hanem három hónapot meghaladó esetben minősül súlyosnak, sőt nem is a sérülés tényleges gyógytartamáról, hanem a „táppénzen” töltött időről van szó.

A törvény 222-19. cikke szerint:

„Az a cselekmény, amellyel másnak ügyetlenségből, óvatlanságból, hanyagságból, vagy törvényi, avagy rendeleti úton előírt biztonsági vagy elővigyázatossági kötelezettség meg nem tartásával a 121-3. cikkben foglalt feltételek és megkülönböztetések alkalmazásával, három hónapnál hosszabb teljes munkaképtelenséget okoznak, két év börtönbüntetéssel és 200 000 Francia frank pénzbüntetéssel büntetendő.”

Itt is súlyosabb a büntetés, ha a szabályszegés szándékos.

A törvény 222-20. cikke:

„Másnak ügyetlenségből, óvatlanságból, hanyagságból, vagy törvényi, vagy rendeleti úton előírt biztonsági vagy elővigyázatossági kötelezettség meg nem tartásával három hónapnál rövidebb, vagy három hónapos időtartamú teljes munkaképtelenség okozása egy év börtönnel és 100 000 Francia frank pénzbüntetéssel büntetendő.”

Ennél a könnyű testi sértés jellegű cikknél már nem jelenik meg a szabályszegés szándékos voltának súlyosító hatása.

A törvény 223-1. cikke szabályozza az általános veszélyeztetési tényállást:

„Az a cselekmény, amely törvényben vagy rendeletben előírt különleges biztonsági vagy elővigyázatossági kötelezettség nyilvánvalóan szándékos megsértésével mást közvetlen életveszélynek, vagy maradandó rokkantságot vagy fogyatékoságot okozó sérülés közvetlen veszélyének teszi ki, egy év börtönnel és 100 000 Francia frank pénzbüntetéssel büntetendő.”

A cserbenhagyási tényállás az igazságszolgáltatás gyakorlásának akadályozása címet viselő részben került elhelyezésre. A 434-10. cikk értelmében:

„Gépjármű, vagy földi, folyami, vagy tengeri szállítóeszköz vezetőjének az a cselekménye, amikor tudja, hogy balesetet okozott, és nem áll meg, hogy így próbálja meg az esetleg megállapítható, büntető vagy a polgári jogi felelősségét elkerülni, két év börtönnel és 200 000 Francia frank pénzbüntetéssel büntetendő.”

A segítségnyújtás elmulasztása a meglepően sok és részletes tényállásokat tartalmazó segítő intézkedések akadályozása és a segítségnyújtás

elmulasztása címet viselő részben található. A 223-6. cikk szerint:

„... öt év börtönnel és 500 000 Francia frank pénzbüntetéssel büntetendő (...), aki szándékosan elmulaszt segítséget nyújtani veszélyben lévő személy számára, úgy, hogy azt vagy személyes fellépésével, vagy segítség hívásával, saját maga, vagy harmadik személyek veszélyeztetése nélkül megteheti.”

Az **Oroszországi Föderáció** büntető törvénykönyve 1996-ban született. A kódex IX., a társadalom biztonsága és rendje elleni bűncselekményeket tartalmazó fejezetében találhatóak a közlekedés biztonsága és a járművek üzemeltetése elleni bűncselekmények.

Tekintettel arra, hogy a törvénykönyv új, – a közlekedési ágazatok rohamos fejlődését követve – igen széleskörű és részletes szabályozást tartalmaz.

„263. § A vasúti, légi vagy vízi közlekedés biztonsági és üzemeltetési szabályainak a megszegése

1. A vasúti, légi, tengeri vagy folyami közlekedés biztonsági és üzemeltetési szabályainak a megszegése olyan személy által, aki a munkája vagy az elfoglalt beosztása okán köteles betartani ezeket a szabályokat, ha ez a cselekmény gondatlanságból súlyos vagy közepesen súlyos egészségkárosodást vagy jelentős anyagi kárt okozott, öt évig terjedő szabadság korlátozással, három hónaptól hat hónapig terjedő elzárással vagy két évig terjedő szabadságvesztéssel és meghatározott beosztástól ill. meghatározott munkakörtől legfeljebb három évre való eltiltással vagy anélkül büntetendő.

2. Ugyanezen cselekmény elkövetése, ha gondatlanságból halált okozott, öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

3. A jelen szakasz első vagy második pontjában leírt cselekmények elkövetése, ha gondatlanságból két vagy több ember halálát okozta, négy évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

264. § A közúti közlekedés biztonsági és üzemeltetési szabályainak a megszegése

1. Ha a személygépkocsit, villamos vagy más géperejű közlekedési eszközt² vezető személy megszegi a közúti közlekedési szabályokat vagy a közlekedési eszközök üzemeltetési szabályait, és cselekményével gondatlanságból súlyos, vagy közepesen súlyos egészségkárosodást okoz, öt évig terjedő szabadság korlátozással, vagy három hónaptól hat hónapig terjedő elzárással vagy két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, gépjármű vezetésétől legfeljebb három évre való eltiltással vagy anélkül.

2. Ugyanezen cselekmény elkövetése, ha gondatlanságból halált okozott, öt évig terjedő sza-

² Egyéb géperejű közlekedési eszköz alatt értendő a trolibusz, a traktor és minden önjáró munkagép, a motorkerékpár és az egyéb gépi hajtású közlekedési eszközök.

badságvesztéssel és gépjármű vezetésétől legfeljebb három évre való eltiltással büntetendő.

3. A jelen szakasz első vagy második pontjában leírt cselekmények elkövetése, ha gondatlanságból két vagy több ember halálát okozta, négy évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel és gépjármű vezetésétől legfeljebb három évre való eltiltással büntetendő.

265. § A közúti közlekedési baleset helyszínének elhagyása (cserbenhagyás)

Ha a közúti járművet vezető és közlekedési szabálysértést elkövető vagy a közúti járművek üzemeltetési szabályait megsértő személy elhagyja a közlekedési baleset színhelyét, ahol a jelen Büntető Törvénykönyv 264. szakaszában leírt események bekövetkeztek, a cselekménye három évig terjedő szabadság korlátozással, vagy hat hónapig terjedő elzárással vagy két évig terjedő szabadságvesztéssel és meghatározott beosztástól ill. meghatározott munkakörtől legfeljebb három évre való eltiltással vagy anélkül büntetendő.

266. § Közlekedési eszközök nem megfelelő minőségű javítása és forgalomba helyezésük műszaki hibával

1. Közlekedési eszközök, közlekedési útpályák, jelző és hírközlési eszközök vagy egyéb közlekedési berendezések nem megfelelő minőségű javítása, továbbá forgalomba helyezésük műszaki hibával, olyan személy által, aki a közlekedési eszközök műszaki állapotáért felelős, ha ez a cselekmény gondatlanságból súlyos vagy közepesen súlyos egészségkárosodást, vagy jelentős kárt okozott, a minimálbér négyszázszorosa és hétszázszorosa közötti összeg, vagy az elítélt négy hónaptól hét hónapig terjedő időszak alatti munkabére vagy egyéb jövedelme megfizetésével, vagy három évig terjedő szabadság korlátozással, vagy hat hónapig terjedő elzárással vagy két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, meghatározott beosztástól ill. meghatározott munkakörtől legfeljebb három évre való eltiltással vagy anélkül.

2. Ugyanezen cselekmény elkövetése, ha gondatlanságból halált okozott, öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

3. A jelen szakasz első vagy második pontjában leírt cselekmények elkövetése, ha gondatlanságból két vagy több ember halálát okozta, négy évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

267. § Közlekedési eszközök vagy közlekedési útvonalak használhatatlanná tétele

1. Közlekedési eszközök, közlekedési útvonalak, jelzőrendszerek, hírközlési rendszerek vagy egyéb közlekedési berendezések megsemmisítésének, megrongálásának vagy egyéb módon üzemeltetésre alkalmatlanná tételének, továbbá a közlekedési kapcsolatok blokkolásának az elkövetése, ha ezek a cselekmények gondatlanságból súlyos vagy közepesen súlyos egészségkárosítással, vagy jelentős anyagi kárral járnak, a mini-

málbér négyszázszorosa és hétszázszorosa közötti összeg, vagy az elítélt négytől hét hónapig terjedő időszak alatti munkabére vagy egyéb jövedelme megfizetésével, vagy négy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

2. Ugyanezen cselekmény elkövetése, ha gondatlanságból halált okozott, három évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

3. A jelen szakasz első vagy második pontjában leírt cselekmények elkövetése, ha gondatlanságból két vagy több ember halálát okozta, hat évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

268. § A közlekedési eszközök biztonságos működését szolgáló szabályok megszegése

1. Ha utas, gyalogos vagy a közlekedés más résztvevője (a jelen Büntető Törvénykönyv 263. és 264. szakaszában felsoroltak kivételével) megszegi a közúti közlekedési szabályokat vagy a közlekedési eszközök üzemeltetési szabályait, és cselekményével gondatlanságból súlyos vagy közepesen súlyos egészségkárosodást okoz, három évig terjedő szabadság korlátozással, vagy két hónaptól négy hónapig terjedő elzárással vagy két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

2. Ugyanezen cselekmény elkövetése, ha gondatlanságból halált okozott, öt évig terjedő szabadság korlátozással vagy ugyanolyan időtartamú szabadságvesztéssel büntetendő.

3. A jelen szakasz első vagy második pontjában leírt cselekmények elkövetése, ha gondatlanságból két vagy több ember halálát okozta, négy évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

269. § A biztonsági előírások megszegése csőtávvezetékek építése, üzemeltetése vagy karbantartása során

1. A biztonsági előírások megszegése csőtávvezetékek építése, üzemeltetése vagy karbantartása során, ha a cselekmény gondatlanságból súlyos vagy közepesen súlyos egészségkárosodást, vagy jelentős kárt okoz, négy évig terjedő szabadság korlátozással, vagy három hónaptól hat hónapig terjedő elzárással vagy két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, meghatározott beosztástól ill. meghatározott munkakörtől legfeljebb három évre való eltiltással vagy anélkül.

2. Ugyanezen cselekmény elkövetése, ha gondatlanságból halált okozott, öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

3. A jelen szakasz első vagy második pontjában leírt cselekmények elkövetése, ha gondatlanságból két vagy több ember halálát okozta, négy évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

270. § Segítségnyújtás elmulasztása a hajótörést szenvedetteknek a hajó kapitánya által

1. Ha a hajó kapitánya nem nyújt segítséget a tengeren vagy más vízi úton hajótörést szenved-

etteknek, és ha a segítségnyújtás nem jelentett volna komoly veszélyt a saját hajójára, legénységére és utasaira nézve, a minimálbér kétszázszorososa és ötszázszorososa közötti összeg, vagy az elítélt két hónaptól öt hónapig terjedő időszak alatti munkabére vagy egyéb jövedelme megfizetésével, vagy három évig terjedő szabadság korlátozással, vagy két évig terjedő szabadságvesztéssel és meghatározott beosztástól ill. meghatározott munkakörtől legfeljebb három évre való eltiltással vagy anélkül büntetendő.

271. § A nemzetközi repülési szabályok megszegése

A repülési engedélyben szereplő repülési útvonal, leszállási helyek, légi folyosók, repülési magasság és az egyéb nemzetközi repülési követelmények be nem tartása a minimálbér kétszázszorososa és ötszázszorososa közötti összeg, vagy az elítélt két hónaptól öt hónapig terjedő időszak alatti munkabére vagy egyéb jövedelme megfizetésével, vagy két évig terjedő szabadság korlátozással, vagy három hónaptól hat hónapig terjedő elzárással és meghatározott beosztástól ill. meghatározott munkakörtől legfeljebb három évre való eltiltással vagy anélkül büntetendő.”

A 266. szakaszban látható, hogy a foglalkozási szabályok közül, a közlekedési szabályok mellett már kiemelésre kerültek, és külön tényállást alkotnak a közlekedés működéséhez szükséges segítő személyekre, járműjavításban, karbantartásban, forgalomirányításban résztvevőkre vonatkozó szabályok.

Kiemelendő továbbá, hogy a gyalogosokra és utasokra vonatkozó szabályok megszegése is közlekedési bűncselekményt valósít meg, mégpedig a 268. szakaszban foglalt közlekedési eszközök biztonságos működését szolgáló szabályok megszegése elnevezésű tényállást.

Ez a törvény valódi közlekedési ágazatnak tekintti a csővezetékes szállítást és az azzal kapcsolatos építési, üzemeltetési vagy karbantartási szabálytalanság miatt bekövetkező káros eredményt is közlekedési bűncselekményként kezeli.

A segítségnyújtás elmulasztása általános esete az élet és egészség elleni bűncselekmények között jelenik meg. A 124. szakasz tartalmazza a segítségnyújtás elmulasztása a betegnek című tényállást, míg a 125. szakasz, cserbenhagyás címmel a következőket tartalmazza:

„A segítségnyújtás elmulasztása a tudottan az életre vagy egészségre veszélyes helyzetben lévő személy számára, aki kiskorúsága, öregsége, betegsége vagy tehetetlensége miatt nem képes magán segíteni, és az elkövető olyan helyzetben volt, hogy képes lett volna a segítségnyújtásra és köteles is lett volna gondoskodni arról, vagy az elkövető maga idézte elő az életre vagy egészségre veszélyes helyzetet, a minimálbér ötvenszerese és százszorososa közötti összeg, vagy az elítélt egy hónapig terjedő időszak alatti munkabére vagy

egyéb jövedelme megfizetésével, vagy százhusz és száznyolcvan óra közötti kötelező közmunka végzésével, vagy egy évig terjedő javító-nevelő munkával, vagy három hónapig terjedő elzárással büntetendő.”

Az **olasz** büntető kódex nem ismeri a közlekedési bűncselekmények fogalmát. A balesetokozást gondatlan testi sértésként, illetve gondatlan emberölésként értékeli, azzal hogy amennyiben közlekedési szabálysértés okozza a balesetet, a büntetési tétel alsó határa magasabb. Az 590. § értelmében:

„(Gondatlan testi sértés) Aki gondatlansága által másnak testi sértést okoz, három hónapig terjedő börtönnel vagy hatszázezer líráig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő.

Súlyos testi sértés esetén a büntetés egytől hat hónapig terjedő börtön vagy kétszáznegyvenezertől egymillió-kétszázezer líráig terjedő pénzbüntetés, – igen súlyos testi sértés esetén pedig három hónaptól két évig terjedő börtön vagy hatszázezertől kétmillió-négyszázezer líráig terjedő pénzbüntetés.

Ha az előző bekezdésben említett cselekményeket a közúti közlekedés szabályainak vagy a munkabalesetek megelőzése szabályinak megsértésével követték el, a büntetés súlyos testi sértés esetén kettőtől hat hónapig terjedő börtön vagy négyszáznyolcvanezertől egymillió líráig terjedő pénzbüntetés, igen súlyos testi sértés esetén pedig hat hónaptól két évig terjedő börtön vagy egymillió-kétszázezertől kétmillió líráig terjedő pénzbüntetés....”

A gondatlan emberölés esetében is ugyanez a szisztéma figyelhető meg. Ha közlekedési baleset okozásával valósul meg a gondatlan emberölés, a büntetési tétel alsó határa magasabb:

„589. § (Gondatlan emberölés) Aki gondatlanságával embernek halálát okozza, hat hónaptól öt évig terjedő börtönnel büntetendő.

Ha a cselekményt a közúti közlekedés szabályainak vagy a munkabalesetek megelőzése szabályainak megsértésével követték el, a büntetés egytől öt évig terjedő börtön.”

A vasúti, vízi és légi közlekedés súlyos veszélyeztetése, illetve a közlekedés biztonságát veszélyeztető cselekmények a „Közveszélyes bűntettek erőszak útján” címet viselő fejezetben található. Ilyen cselekmények a hajótörés, elsüllyedés előidézése, légi jármű lezuhanásának okozása, vasúti szerencsétlenség lehetőségének előidézése, illetve szerencsétlenség okozása.

A törvény 428. §-a szerint:

„Aki idegen tulajdonban lévő hajó vagy más úszó építmény megfeneklését vagy elmerülését, vagy repülőgép lezuhanását okozza, öttől tizenkét évig terjedő börtönnel büntetendő.

A büntetés öttől tizenkét évig terjedő börtön, ha a cselekményt lámpák vagy más jelzések elpusztítása, elmozdítása útján vagy ezek elmellő-

zésével, vagy pedig hamis jelzések vagy egyéb csalárd eszközök használatával követték el.

E szakasz rendelkezései arra is alkalmazandók, aki saját tulajdonban lévő hajó vagy más úszó építmény megfeneklését vagy elmerülését, vagy repülőgép lezuhanását okozza, ha a cselekmény a közbiztonság veszélyeztetésével jár.”

A 429. § értelmében: „Aki hajót, úszó építményt, repülőgépet vagy a hajózás biztonságára elrendelt készüléket egyedül a károsítás céljából megrongál, egészben vagy részben hasznavehetetlenné tesz, amennyiben cselekménye folytán hajótörés, elsüllyedés vagy repülőszerencsétlenség veszélye áll elő, egy évtől öt évig terjedő börtönnel büntetendő.

Ha a hajótörés, elsüllyedés vagy szerencsétlenség bekövetkezik, a büntetés háromtól tíz évig terjedő börtön.”

A vasúti ágazat esetében a 430. § és a 431. § tartalmazza a következő rendelkezéseket:

„430. §. (Vasúti szerencsétlenség) Aki vasúti szerencsétlenséget idéz elő, öttől tizenöt évig terjedő börtönnel büntetendő.

431. §. (Vasúti szerencsétlenség veszélye károsítás következtében) Aki károsítási céllal, vasutat vagy ennek üzeméhez tartozó mozdonyt, kocsit, szerszámot, készüléket vagy más tárgyat egészben vagy részben elpusztít, megrongál, vagy egyébként egészben vagy részben használhatatlanná tesz, amennyiben cselekménye folytán vasúti szerencsétlenség veszélye áll elő, kettőtől hat évig terjedő börtönnel büntetendő.

Ha a szerencsétlenség a cselekmény következtében beáll, a büntetés háromtól tíz évig terjedő börtön.”

A következő szakasz érdekes, a közlekedés biztonsága elleni bűncselekménynek megfelelő tényállást tartalmaz:

„432. § (Szállítás biztonsága elleni merénylet) Aki, az előző szakaszok esetein kívül, a szárazföldi, vízi vagy légi nyilvános szállítás biztonságát veszélynek teszi ki, egy évtől öt évig terjedő börtönnel büntetendő.

Három hónaptól két évig terjedő börtönnel büntetendő, aki szárazföldi, vízi vagy légi nyilvános szállításra szolgáló, mozgásban lévő járműre zúzóanyagot vagy lövedéket hajít.

Ha a cselekmény következtében szerencsétlenség áll elő, a büntetés háromtól tíz évig terjedő börtön.”

A segítségnyújtás elmulasztása bűncselekmény, igen részletező módon határozza meg a segítségre szorulókat körét, és a segítségnyújtás módját:

„593. § (Segélynyújtás elmulasztása) Aki tizenégy éven aluli gyermeket, vagy elmebaj, testi betegség, aggkor vagy egyéb körülmény miatt önmagáról gondoskodni képtelen személyt elhagyatva vagy eltévedve talál, s a hatóság haladéktalan értesítését elmulasztja, három hónapig

terjedő börtönnel vagy hatszázezer líráig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyanezen büntetés alá esik, aki élettelen vagy élettelennek látszó emberi testet, vagy pedig megsebesült vagy egyébként veszélyben lévő személyt talál, s a szükséges segély nyújtását, vagy a hatóság haladéktalan értesítését elmulasztja.

Ha a magatartás következtében testi sértés áll elő, a büntetés felemelendő, ha pedig halál következik be, a büntetés megkétszerezendő.”

A svéd büntető kódex nem tartalmaz önálló közlekedési fejezetet. A balesetokozást az élet és egészség elleni bűncselekményekről szóló harmadik fejezet 7. szakaszában foglalt gondatlan emberölés, illetve a 8. szakaszban foglalt gondatlan testi sértés keretében értékeli. Ha a baleset okozója ittas volt, akkor ez a helyzet, súlyosító körülményként kerül értékelésre. Az ittas járművezetés önmagában nem bűncselekmény. A 7. szakasz értelmében:

„Aki gondatlanul más halálát idézi elő, halál-okozás miatt legfeljebb kétévi szabadságvesztéssel vagy – ha a bűncselekmény kisebb jelentőségű – pénzbüntetéssel büntetendő. Ha a bűncselekmény súlyos, legalább hat hónapi és legfeljebb hatévi szabadságvesztést kell kiszabni. Ha a cselekményt gépjárművezetéssel követték el, különösen figyelembe kell venni a bűncselekmény súlyosságának elbírálása során, hogy az elítélt személy alkohol vagy más szer hatása alatt állt-e.”

A 8. szakasz szerint pedig:

„Aki gondatlanul nem csekély testi sérülés vagy betegség más személy általi elszenvedését idézi elő, testi sérülés vagy betegség okozása miatt pénzbüntetéssel vagy legfeljebb hat hónapi szabadságvesztéssel büntetendő.

Ha bűncselekmény súlyos, legfeljebb négyévi szabadságvesztést kell kiszabni. Ha a cselekményt gépjármű vezetésével követték el, a bűncselekmény súlyosságának értékelése során külön figyelmet kell szentelni annak, hogy az elítélt személy alkohol vagy más szer hatása alatt állt-e.”

Általános veszélyeztetési tényállást tartalmaz a 9. szakasz:

„Aki súlyosan gondatlanul más személyt életveszélynek vagy súlyos testi sérülés vagy súlyos betegség veszélyének teszi ki, veszélyeztetés miatt pénzbüntetéssel vagy legfeljebb kétévi szabadságvesztéssel büntetendő.”

A lengyel Btk. XXI. fejezete tartalmazza a közlekedés biztonsága elleni bűncselekményeket. A 173. cikk büntetni rendeli a közlekedés veszélyeztetését, miszerint:

„1. § Aki a szárazföldi, vízi, vagy légi közlekedés során több személy életét, egészségét, vagy nagy vagyoni értéket veszélyeztet, egy évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

2. § Ha az elkövető a cselekményt gondatlansága folytán követi el, három hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

3. § Ha az 1. §-ban meghatározott cselekmény következtében valaki meghalt, vagy több ember súlyos egészségkárosodást szenvedett, az elkövető két évtől tizenkét évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

4. § Ha a 2. §-ban meghatározott cselekmény következtében valaki meghalt, vagy több személy súlyos egészségkárosodást szenvedett, az elkövető hat hónaptól nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A 174. cikk büntetni rendeli azt az esetet, ha baleset bekövetkezésének közvetlen veszélye alakul ki:

„1. § Aki szárazföldi, vízi vagy légi baleset közvetlen veszélyét idézi elő, hat hónaptól nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

2. § Ha az elkövető a cselekményt gondatlansága folytán idézi elő, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Az elkövető nem büntethető, ha veszélyt önként elhárította.

A közlekedési baleset okozását a 177. cikk tartalmazza, mely vonatkozik mind a közúti, mind a vasúti, mind a vízi, mind a légi baleset okozására:

„1. § Aki a közlekedési szabályok legalább gondatlanságból történő megsértésével szárazföldi, vízi, vagy légi közlekedési balesetet okoz, és ennek során (...) testi sérülések keletkeztek, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

2. § Ha a baleset következtében valaki meghalt, vagy súlyos egészségromlást szenvedett, a büntetés hat hónaptól nyolc évig terjedő szabadságvesztés.”

Rendkívül egyszerűen történik az ittas, illetve bódult állapot, és a helyszínelhagyás elintézése, miszerint:

„178. cikk. A 173, 174 vagy 177 cikkeken meghatározott bűncselekmények elbírálásánál a bíróság abban az esetben, ha az elkövető ittas vagy bódult állapotban volt, illetve ha a baleset helyszínét elhagyta, a büntetést a törvényi büntetési tétel felével megemelt büntetési keretben szabja ki.”

A járművezetés tiltott átengedése egybeolvad a közlekedést kiszolgáló, javító, karbantartó tevékenységet folytató személyek által elkövetett cselekményekkel, hiszen a 179. cikk a következőképpen fogalmaz:

„Aki kötelességét megszegve engedélyezi, hogy valamely gépjármű vagy egyéb jármű a szárazföldi, vízi vagy légi forgalomban részt vegyen, bár olyan állapotban van, amely a közlekedés biztonságát veszélyezteti, illetve megengedi, hogy gépjárművet vagy egyéb járművet olyan személy vezessen közúton, aki ittas vagy bódult állapotban van, vagy nem rendelkezik a szükséges engedéllyel, pénzbüntetéssel, szabadságkorlátozással vagy két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A 180. cikk a kiszolgáló személyzet ittaságára, illetve bódult állapotára is figyelmet szentel:

„Aki ittas vagy kábítószerélvezet miatt bódult állapotban a gépjárművek biztonságos közlekedésével közvetlenül összefüggő tevékenységet végez, három hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

2. A közlekedési bűncselekmények szabályozásának hazai fejlődéstörténete

2.1. Az 1878. évi V. törvénycikk

Első büntető kódexünkben, az 1878. évi V. törvénycikkben (Csemegi kódex) közlekedési bűncselekményi tényállások ilyen név alatt nem szerepeltek. A közlekedési bűncselekmények a 310. szakaszban szabályozott testi sértés, és a 291. szakaszban meghatározott foglalkozás körében elkövetett gondatlan emberölés törvényi tényállásban kerültek szabályozásra.

„310. § (1) Aki gondatlanság által másnak súlyos testi sértést okozott, három hónapig terjedő fogházzal és kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Ha azonban a súlyos testi sértés az azt okozónak saját hivatásában vagy foglalkozásában való járatlanságából, hanyagságából vagy azok szabályainak megszegéséből származott: egy évig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.”

A Csemegi kódex szabályozásában a közlekedés körében elkövetett gondatlan bűncselekmények – amennyiben súlyos testi sértést eredményeztek – a 310. § alá tartozó bűncselekményeknek minősültek. A gondatlan súlyos testi sértés fenti rendelkezései, bár egy tényállásban szabályozzák a közlekedési szabályok megszegésével kapcsolatos bűncselekményeket, látható, hogy megkülönböztetést tesznek az eredmény (súlyos testi sértés) beálltát okozó gondatlan magatartások között. Külön szerepel az az eset, ha a terhelt magatartása valamely foglalkozási, hivatási szabályok megszegésében, a foglalkozásban való járatlanságában áll.

E körben az elsődlegesen eldöntendő kérdés az volt, hogy a terhelt cselekménye mikor vezethető vissza saját foglalkozásában, hivatásában való járatlanságra, hanyagságra, a terhelt mikor áll valamely hivatás, foglalkozás szabályainak hatálya alatt.

A korabeli bírói gyakorlat e kérdésben azt az álláspontot alakította ki, hogy hivatás és foglalkozás alatt csak olyan életpályákat lehet érteni, amelyek gyakorlásához az államhatalomnak különleges feltételekhez kötött engedélye szükséges.

Ellenkező esetben az alapesetet állapították meg.

A konkrét jogesetekben megmutatkozó gyakorlat hivatás hiányát állapította meg következetesen pl. a kuruzslók (orvosi képzettség hiányában „gyó-

gyító” tevékenységet végző személyek) által okozott testi sértések esetében. Ugyanerre tekintettel állapította meg a bíróság, hogy „a 310. § (2) pontjában jelzett hivatás és foglalkozás fogalmát az képezi, hogy a hivatás, illetve a foglalkozás az illető egyénnek szakszerű képzettségét feltételező állandó működése legyen”.

A közlekedésben való járatlanság miatti gondatlan súlyos testi sértés a 310. § (2) pontja alá tartozó cselekménynek minősült.

2.1.1. Foglalkozás körében elkövetett gondatlan emberölés

291. § „Ha azonban a halál az azt okozó hivatásában vagy foglalkozásban való járatlanságából, hanyagságából, vagy azok szabályainak megszegéséből származott, három évig terjedő fogházzal és száztól kétezer forintig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő.”

„A jelen szakasz eseteiben a bíróság a bűnösnek talált személyt azon hivatás vagy foglalkozás gyakorlatától belátása szerint végképen vagy határozott időtartamra eltilthatja, és a gyakorlat ismétli megengedését újabb vizsgától vagy a kellő képzettség megszerzését igazoló más bizonyítéktól teheti függővé.”

Ezen rendelkezés tekintetében is elsőrendű kérdés, hogy milyen tevékenységek tartoztak a 291. § hatálya alá. A kor bírói gyakorlata megállapította, hogy a 291. §, valamint a 310. § (2) bekezdés csak előzetes képzettség és vizsga alapján hatósági feljogosítással kapcsolatos foglalkozás esetében alkalmazható. (Az eltiltásra vonatkozó rendelkezés a 310. § tekintetében is alkalmazható volt.)

2.1.2. A közlekedés büntetőjogi szabályozási rendszerének megjelenése

A közlekedésnek a mai értelemben vett szabályozási rendszeréről az 1948. évi XLVIII. törvény (harmadik büntető novella) hatályba lépésétől kezdve beszélhetünk. Ez a törvény a közforgalom elleni bűncselekmények tényállásaiban szabályozott vasúti és vízi közlekedési ágazatokkal kapcsolatos rongálási cselekményeket kiterjesztette a légi és a közúti közlekedés viszonyaira is. Másik fontos lépés az volt, hogy megalkotta a valamennyi közlekedési ágazatra érvényes veszélyeztetési bűncselekmények tényállásait. Az egyik volt a közlekedés veszélyeztetése a közrend ellen bűncselekmények között, a másik pedig a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés az élet elleni bűncselekmények között. Ez utóbbi büntető jogszabály még mindig nem említette kifejezetten a közlekedési szabályszegéseket, a bírói gyakorlat azonban kezdettől fogva egységes volt abban, hogy az élet, a testi épség és az egészség védelme érdekében a közlekedési szabályokat is foglalkozási szabálynak kell tekinteni.

2.2. Az 1950. évi II. törvény

A Csemegi kódex 1948-as harmadik novelláris kiegészítése után új Általános Rész megalkotására került sor. Ez történt meg az 1950. évi II. törvénnyel. A büntetőjog különös részi szabályait részben változatlanul a Csemegi kódex, részben az azt követően kibocsátott különböző jogszabályok tartalmazták. A nehezen áttekinthető joganyagot az Igazságügyi Minisztérium 1952-ben, majd 1958-ban az új Általános Résszel együtt a „Hatályos Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása” címmel egy kötetben kiadta. A BHÖ szerkezetében a közrendet és a közbiztonságot veszélyeztető bűncselekményeket tartalmazó VIII. fejezetben kerültek elhelyezésre a közlekedési bűncselekmények:

A BHÖ 172. pont (1) bekezdése értelmében, aki „akár tevékenységével, akár mulasztásával a szárazföldi, a vízi vagy a légi közforgalmú közlekedés biztonságát szándékosan megzavarja, ha ebből személyekre vagy dolgokra veszély származik, egy évtől öt évig terjedhető börtönnel, ha pedig súlyos baleset közvetlen veszélye következett be, egy évtől tíz évig terjedhető börtönnel büntetendő.”

A bűncselekménynek gondatlan alakzata is létezett: a BHÖ 174. pontja értelmében: „Aki a 172. pont (1) bekezdésében megjelölt valamely cselekményt vagy mulasztást gondatlanságból követi el, büntetett miatt egy évig terjedhető börtönnel büntetendő; ha pedig a megjelölt cselekmény vagy mulasztás által halál okoztatott: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.”

A törvényi szabályokat 1953-ban egy minisztertanácsi rendelet egészítette ki a közlekedés rendje elleni cselekményekkel: az ittas járművezetés, a járművezetés tiltott átengedése és a hibás műszaki állapotú jármű vezetése tényállásaival.

A BHÖ 174/A. pontja értelmében büntetett követ el az

„Aki

a) szeszes ital hatása alatt gépjárművet vezet, vagy vezetés közben szeszes italt fogyaszt;

b) gépjármű vezetését olyan személynek engedi át, aki szeszes italt fogyasztott;

c) olyan gépjárművel vesz részt a közúti forgalomban, amelynek lábfékje nem működik.”

E tényállás szubszidiárius, mert rendelkezései akkor alkalmazhatók, ha a meghatározott cselekmények nem estek súlyosabb büntető rendelkezések, különösen az élet vagy testi épség veszélyeztetésére vonatkozó szabályok alá.

A BHÖ 374. pontja értelmében büntetett követ el, aki „hivatása vagy foglalkozása szabályainak tudatos megszegésével, vagy az azzal járó köteleességek tudatos elhanyagolásával mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélynek teszi ki.”

A minősített eseteket a 375. pont tartalmazta, mely értelmében súlyosabban büntetendő:

1. az eredmény tekintetében a súlyos testi sértés, illetve a sértett halála;

2. a célzat tekintetében a vagyoni hasznoszerzés;

3. az ismétlődő, illetve folyamatos elkövetés.

A BHÖ 376. pontja határozza meg mind az alapeset, mind a minősített esetek alá eső cselekmények gondatlan alakzatát.

Érdekes, hogy a mai büntetőjogi felfogással szemben a fenti rendelkezésébe foglalt szándékos veszélyeztetési deliktum megállapításához elégséges lehetett az, hogy az elkövető szándéka a szabályszegésre vagy a foglalkozással járó köteleességek elhanyagolására terjedjen ki, azonban a közvetlen veszélyhelyzet előidézésére nem. (A mai felfogás szerint, ha a veszélyhelyzet előidézésére az elkövetőnek csak a gondatlansága terjed ki, gondatlan bűncselekményről van szó.)

Természetesen gondatlanságból követte el a cselekményt az, aki a szabályokat, illetve a foglalkozásával járó köteleességeket nem tudatosan szegte meg, hanem a tőle elvárható figyelmet, körültekintést elmulasztva.

A BHÖ 369. pontja tartalmazta a testi sértés tényállását, mely teljes egészében a Csemegi kódex 310. szakasza volt, mely a gondatlan súlyos testi sértés [(1) bekezdés] és a foglalkozásban való járatlanságból, hanyagságból, illetve azok szabályainak megszegéséből eredő testi sértés törvényi tényállását tartalmazta [(2) bekezdés].

Az ötvenes évek bírói gyakorlata is átvette azt a századfordulós ítélkezési gyakorlat által kialakított álláspontot, mely szerint hivatás és foglalkozás alatt csak olyan életpályákat lehet érteni, amelyek gyakorlásához az államhatalomnak különleges feltételekhez kötött engedélye szükséges.

A törvény 377. pontja szabályozta a baleset sérültjeinek cserbenhagyását. Az (1) bekezdése értelmében:

„Az, aki az akár gondatlan, akár vétkes magatartásával okozott sérülés vagy baleset áldozatát, úgyszintén az, aki az általa kezelt, illetőleg alkalmazott gép, eszköz vagy szer, avagy a közvetlen felügyelete alatt levő állat által előidézett sérülés vagy baleset áldozatát a körülményeknél fogva részéről nyújtható segítség nélkül hagyja, hat hónaptól három évig terjedő börtönnel, ha pedig ennek következtében a sérült meghal egy évtől öt évig terjedő börtönnel büntetendő.”

A (2) bekezdés szerint:

„Aki olyan sérülés vagy baleset áldozatát, amelyet nem ő vagy az általa kezelt, illetőleg alkalmazott gép, eszköz vagy szer, avagy a közvetlen felügyelete alatt levő állat idézett elő, a sérülés (baleset) okozta helyzetben feltalálva, a tőle elvárható segítség nélkül hagyja, az (1) bekezdésben tett megkülönböztetéshez képest egy évig terjedő börtönnel, illetőleg hat hónaptól két évig terjedhető börtönnel büntetendő.”

E pont alatt szabályozott „segítségnyújtás elmulasztása” bűncselekmény természetesen alkalmazható volt a közlekedési baleset alkalmával, a

közlekedési szabályok hatálya alatt álló személyekre is. Az első bekezdés – a mai szóhasználat szerint, – a veszélyhelyzetet előidéző általi elkövetést tartalmazta, míg a második bekezdés általános alanya alá tartozhatott a balesetben vétkes járművezető, a jármű utasa és a gyalogos is.

2.3. Az 1961. évi V. törvény

A büntetőjog teljes anyagát felölelő új kódex megalkotására az 1961. évi V. törvénnyel került sor. A törvény a közlekedési bűncselekmények közül a közbiztonság és közrend elleni bűncselekmények között rendelte büntetni a közlekedés biztonsága elleni bűntetteket és az ittas állapotban való járművezetést. A közlekedés szabályainak megszegésével kapcsolatos bűncselekmények a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, illetve minősített esetei körében kerültek szabályozásra. A segítségnyújtás elmulasztásának büntette alkalmazható volt a közlekedési balesetben sérült személy részére nyújtandó segítségnyújtás elmulasztására.

Tulajdonképpen a törvény minőségi változást nem hozott, csupán növelte a közlekedési bűncselekmények számát.

A Btk. 192. § (1) bekezdése értelmében: *„Aki a közúti közlekedés biztonságát a közút vagy annak tartozéka, avagy a tömegszállítás célját szolgáló jármű megrongálásával, a közlekedési útvonalon akadály elhelyezésével, megtévesztő jelzéssel, vagy más módon veszélyezteti (...) büntetést követ el.”*

E tényállás (3) bekezdése büntetni rendelte e bűncselekmény gondatlan alakzatát.

A Btk. 258. § (1) bekezdése szerint: *„Aki foglalkozási szabályainak megszegésével egy vagy több ember életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanul közvetlen veszélynek teszi ki büntetést követ el.”*

A minősített eseteket a (2) és (3) bekezdés határozza meg, melyek szerint súlyosabban büntetendő az elkövető, ha cselekménye súlyos testi sértést okoz, ha halált okoz, és ha a közvetlen veszélyt szándékosan idézi elő, illetve ezen belül a súlyos testi sértés és halál okozása.

A közlekedési szabályok a foglalkozási szabályok fogalma alá estek.

A törvény tehát e veszélyeztetési deliktum alapesetként szabályozta a gondatlan veszélyeztetést és minősített esetként értékelte a szándékos elkövetést, ellentétben a korábbi megoldással. A jogpolitikai megfontolásnak az oka feltehetően az volt, hogy a mindennapi életben a gondatlan elkövetés a sokkal gyakoribb, és ehhez igazodik az alapeseti szabályozás.

A Btk. 194. § az ittas vezetésen kívül a járművezetés tiltott átengedését is szabályozta, amennyiben úgy rendelkezett, hogy: *„Aki szeszes ital hatása alatt levő állapotban (...) közúton gépjármű-*

vet vezet, vagy a jármű vezetését olyan személynek engedi át aki szeszes ital hatása alatt áll, ha súlyosabb büntett nem valósul meg, büntettet követ el.”

A szubszidiaritásra tekintettel a törvényi tényállás csak akkor volt alkalmazható, ha súlyosabb büntett nem valósult meg. Ilyen súlyosabb büntett volt a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés. A vezetés előtti vagy közbeni szeszfogyasztás tilalmazza a közlekedési szabályok. E szabályok megszegése alapja lehetett a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntette miatti felelősségre vonásnak. Ez a büntett azonban nem valósult meg önmagában a szabályszegéssel, csak akkor, ha megfelelő következmény kapcsolódott hozzá. Ez a következmény pedig egy vagy több ember életének, testi épségének közvetlen veszélyeztetése. Ez az a tényállási elem, amely a fenti 194. szakaszból hiányzik. A szeszes ital hatása alatti állapotban történő vezetés tehát, attól függően minősült a 258. szakasz vagy a 194. szakasz alapján, hogy a szeszfogyasztás következtében közvetlen veszély állt-e elő egy vagy több ember élete, testi épsége vonatkozásában vagy sem.

A Btk. 259. § értelmében: *„(1) Aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérültnek, balesetet szenvedett vagy olyan személynek, aki az életet vagy testi épséget veszélyeztető helyzetbe jutott, büntettet követ el.”*

A (2) bekezdés értelmében súlyosabban büntetendő, ha a sértett meghalt és életét a segítségnyújtás megmenthette volna.

A (3) bekezdés szerint súlyosabban büntetendő, ha a sérülés a balesetet, illetve életet, testi épséget közvetlenül veszélyeztető helyzetet akár gondatlan, akár vétkes magatartásával az elkövető okozta, vagy ha az elkövető a segítségnyújtásra foglalkozásánál fogva vagy egyébként is köteles volt.

Az utolsó bekezdés a speciális segítségnyújtási kötelezettség két esetét határozta meg. Foglalkozásánál fogva segítségnyújtásra volt köteles pl. az orvos, tűzoltó, de segítségnyújtásra voltak kötelesek azok is, akiket jogszabály kötelezett erre, pl. a KRESZ, amely akkori 40. szakaszában valamennyi gépjárművezető kötelességévé tette az elsősegélynyújtást abban az esetben is, ha a balesetet nem ő okozta.

2.4. Az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet

Az 1961. évi V. törvény kiegészítésére és módosítására többször is sor került. Ezek közül a leglényegesebb az 1971. évi 28. sz. törvényerejű rendelet, mely – egyebek mellett – ismét különbséget tett büntett és vétség között, bevezette az életfogytig tartó szabadságvesztést. A változások a közlekedési bűncselekményeket is érintették, sőt a kodifikációs folyamatban fontos állomást jelentettek. A bevezetett módosítások – a dinamikus fejlődést mutató motorizációval lépést tartva – alapvetően átrajzolták a törvény közlekedési bűncselekményekre vonatkozó rendelkezéseit.

A foglalkozási szabályok köréből a törvényerejű rendelet kiemelte a közlekedési szabályokat azáltal, hogy létrehozta a közúti veszélyeztetés és a közúti baleset okozásának törvényi tényállását, így a közlekedési szabályok megszegésével megvalósuló bűncselekmények már nem a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés szerint minősültek. Ezzel párhuzamosan a jogalkotó két külön tényállás keretében rendelte büntetni a közúti közlekedés szabályainak megszegésével járó veszélyeztetést: külön a közúti veszélyeztetés szándékos alakzatát, és külön közlekedési vétségként a gondatlan alakzatát.

A Btk. módosítás utáni 193. §-a szerint: *„Aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét szándékosan közvetlen veszélynek teszi ki, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”*

Súlyosabban büntetendő, ha az elkövető magatartásával súlyos testi sértést, illetve halált okoz.

A közúti közlekedés szabályainak megszegésével járó veszélyeztetés gondatlan alakzatát a jogalkotó külön – közlekedési vétségnek minősülő – tényállás keretében szabályozta:

A 194/B. § (1) bekezdés d) pontja értelmében, aki *„a közúti közlekedés szabályainak megszegésével másnak vagy másoknak életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanul közvetlen veszélynek teszi ki, ha a cselekmény az összes körülményekre – így különösen az elkövetés módjára, a szabályszegés jellegére, az abból származó veszély fokára és az elkövető eddigi közlekedési magatartására – figyelemmel a közlekedési fegyelmet súlyosan sértette ...”*

Ez a gondatlan alakzat szubszidiárius bűncselekmény volt, mivel a jogalkotó akkor rendelte büntetni, ha „súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg”.

A bűncselekmény a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés alapesetétől nem csak szubszidiárius jellegében különbözött. E speciális veszélyeztetési deliktum alkalmazási körét a jogalkotó új, eltérő tényállási elemek felvételével jelentősen szűkítette. Emiatt az elkövető cselekménye csak akkor lehetett tényállásszerű, ha a gondatlan veszélyeztetés a közlekedési fegyelmet súlyosan sértette. Ennek megítélése érdekében a jogalkotó, nem kizáró és kimerítő jelleggel, mérlegelési körülményeket határozott meg, és pedig az elkövetés módját, a szabályszegés jellegét, a szabályszegésből származó veszély fokát, az elkövető eddigi közlekedési magatartását.

Az 1971-es módosítás – közlekedési szempontból – leglényegesebb eleme volt a közúti baleset okozásának külön tényállásban történő rögzítése. A cselekmény két külön tényállásban került meghatározásra a baleset eredményének függvényében.

A 194. § (1) bekezdése szerint, ha valaki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével gondatlanul másnak halálát okozta, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.

A 194/A. § (1) bekezdése értelmében, aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével gondatlanul másnak vagy másoknak súlyos testi sértést okozott, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg, két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az eredmény bekövetkezése a járművezető szabályszegésére vezethető vissza, azzal okozati kapcsolatban kell állnia. Ez a szabályszegés, hasonlóan a hatályos Btk. rendelkezésére, lehet akár gondatlan, akár szándékos, melynek értékelésére a büntetés kiszabásánál kerülhetett sor.

Mindkét tényállás gondatlan cselekményt rendel büntetni, a gondatlanságnak, a fentiekre tekintettel az eredmény vonatkozásában kell fennállnia.

Minősítő körülmények a halálos baleset okozása esetében a több ember halálának okozása és a tömeges baleset okozása, míg a súlyos sérüléssel járó baleset okozásánál a maradandó testi fogyatékoság, illetve súlyos egészségromlás okozása, a tömeges baleset okozása és a különösen nagy kár okozása voltak.

2.5. A hatályos szabályozás

Az 1978. évi IV. törvény (hatályos Btk.) véglegesítette a közúti közlekedés tekintetében a korábban megindított dekriminalizációs törekvéseket, azzal a szabályozási móddal, hogy a gondatlan közúti veszélyeztetés még könnyű személyi sérülés bekövetkezése esetén sem hozhat létre büntetőjogi felelősséget. Rendszerezési szempontból pedig a hatályos büntető törvény a közlekedési bűncselekményeket kiemelte a közrend elleni bűncselekmények köréből és önálló fejezetet alkotott a számukra. Hatályos kódexünk XIII. fejezete az alábbi közlekedési bűncselekményeket tartalmazza:

1. számú táblázat

184. §	<i>A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény</i>
185. §	<i>Vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése</i>
186. §	<i>Közúti veszélyeztetés</i>
187. §	<i>Közúti baleset okozása</i>
188. §	<i>Járművezetés ittas vagy bódult állapotban</i>
189. §	<i>Járművezetés tiltott átengedése</i>
190. §	<i>Cserbenhagyás</i>

3. A közlekedési bűncselekmények rendszere

A hatályos Btk. az élet és testi épség elleni bűncselekményeket tartalmazó XII. fejezetet követően, a XIII. fejezetben helyezi el a közlekedési bűncselekményeket. A fejezet hét tényállása öt csoportba osztható:

– Az első helyet a közlekedési szabályok hatálya alatt nem álló extraneus személyek által elkövethető, a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény elnevezésű tényállás foglalja el, mely a közlekedési rendszert a kívülről érkező „támadás” ellen védi.

– A második helyen két önálló törvényi tényállásban a járművezetők veszélyeztetési bűncselekményei állnak.

– A harmadik helyen a közúti közlekedési baleset okozásának gondatlan formáját találjuk.

– A negyedik helyen két tényállás az ittas és egyéb okból járművezetésre alkalmatlan járművezetőkkel kapcsolatos büntető rendelkezéseket tartalmazza.

– Az ötödik helyen a cserbenhagyás tényállásával zárul a közlekedés büntetőjogi védelmének rendszere.

Vannak azonban olyan más – nem közlekedési – bűncselekmények, melyek igen nagy gyakorisággal a közlekedés körében fordulnak elő. Elsőként említhető a Btk. 171. §-ában meghatározott foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés: „*Aki foglalkozása szabályainak megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz, vétséget követ el...*” A jogalkotó a Btk. 185. és 186. §-ának megalkotásával tulajdonképpen a foglalkozási szabályok közül kiemelte a közlekedési szabályokat, így aki valamely közlekedési ágazat szabályrendszere hatálya alatt áll, nem valósíthatja meg a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekményét. A specialitás elve értelmében a vonatkozó közlekedési szabály megszegése alapján, a megfelelő közlekedési bűncselekményt kell megállapítani. A közlekedés menetét segítő, járműkarbantartást, javítást végző, a forgalom irányításában részt vevő személyek foglalkozási szabályai általában nem minősülnek közlekedési szabályoknak, így ezen személyek szabályszegése nem közlekedési bűncselekményt, hanem foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést valósít meg. (Ha a villamos kocsisínpán a javításra váró szerelvény nincs megfelelően rögzítve és ennek következtében elszabadulva kigurul a közútra, ahol több járművet „letarolva” egy tehergépkocsinak ütközve áll meg, akkor a járműjavító munkatársaival szemben a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés alapos gyanúja merül fel.)

Másodikként említhető a szinte kizárólagosan a közlekedés körében megállapításra kerülő élet,

testi épség elleni bűncselekmény, a Btk. 172. §-ában foglalt segítségnyújtás elmulasztása: „*Aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van, vétséget követ el...*” Ezen tényállás a vétkes közömbösséget rendel büntetni jogi normává emelve a mások segítségére vonatkozó erkölcsi normát. Mindenki – még a járókelők is – kötelesek segítséget nyújtani egy esetleges közlekedési baleset helyszínén. Az, hogy a baleset okozója, illetőleg a vétlen jármű vezetője, az utasok, a járókelők nem esnek egy tekintet alá, az mutatja, hogy a törvény súlyosabban rendel büntetni annak a mulasztásban megnyilvánuló cselekményét, aki a veszélyhelyzetet maga idézte elő, azaz ő okozta a balesetet.

Előfordul még a közlekedési balesetek kapcsán az is, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítása nem is közlekedési bűncselekmény alapján történik. A Btk. 170. §-ában meghatározott testi sértés gondatlan alakzata valósul meg a járművek utasai, illetve a gyalogosok által okozott balesetek esetében, tekintettel a Btk. 191. §-ában írt rendelkezésre, miszerint a gyalogosokra és az utasokra vonatkozó szabályok nem tekinthetők közlekedési szabálynak. (Ha a közforgalmú autóbusszon nem kapaszkodó utas üzemi fékezés-kor utastársára esik és súlyos testi sértést okoz, gondatlan testi sértés állapítható meg. Úgyszintén annak a gyalogosnak a terhére is, aki tilos

jelzésen lép az útestre és őt egy motorkerékpáros elüti, aminek következtében a motorkerékpáros súlyos sérüléseket szenved.) A közlekedési bűncselekmények alanyi körének eme szűkítésének az oka, hogy a közlekedési bűncselekmények – kialakulásukra is figyelemmel – a foglalkozási szabályok közül specializálódott közlekedési szabályok megszegőit rendelik büntetni. Tradicionálisan tehát a közlekedési szabály egy olyan foglalkozási szabálynak tekintendő, „*amely gyakorlásához az államhatalomnak különleges feltételekhez kötött engedélyre van szüksége*”. A gyalogosok, illetőleg az utasok közlekedése nem kötődik engedélyhez, így annak ellenére, hogy formálisan közlekedési szabályt szegnek, nem eshetnek egy tekintet alá a vizsgázott és engedéllyel rendelkező személyekkel, hiszen – a közlekedésben való részvétel feltételeként szabott vizsga és engedély hiánya miatt – a közlekedési szabályok ismeretét nem lehet számon kérni tőlük.

A fent vázolt bűncselekmények azok az úgynevezett közlekedés körében elkövetet helyszínes bűncselekmények, melyekről a közlekedési bűncselekmények kapcsán feltétlen említést kellett tenni.

A kérdés az lehet, hogy ezen bűncselekmények, vagy ezek közül a bűncselekmények közül valamelyik beemelendő-e a közlekedési bűncselekmények rendszerébe.

Erre a kérdésre a konkrét javaslatok között térünk vissza.

A HÁZASSÁG, A CSALÁD, AZ IFJÚSÁG ÉS A NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK (BTK. XIV. FEJEZET) DE LEGE FERENDA

I. RÉSZ

Bevezetés

E tanulmányban a Btk. XIV. fejezetének de lege ferenda szempontú áttekintését szeretnénk elvégezni: megpróbálunk előbb rávilágítani a hatályos szabályozás problémáira, kérdéseire, és ezekből kiindulva kísérletet teszünk a témához kapcsolódó jogalkotási feladatok előkészítésére, megalapozására. Az egyes problémák elemzését követően tehát megpróbálunk megoldási javaslat(oka)t tenni, a rendelkezésre álló javaslatokról állást foglalni, amennyiben több szabályozási alternatívát tartunk elfogadhatónak, valamennyit „felkínálni”. A kodifikáció előkészítését célozzuk, ezért kifejezett törvényszöveg-javaslatot csak ritkán fogalmazunk meg, a szövegezési feladatok az elméleti, illetve koncepcionális állásfoglalásokat követhetik. A vizsgálódás során az e témakört érintő *problémákkal* kívánunk foglalkozni, ezért azokat a kérdéseket, amelyek véleményünk szerint nem szorulnak változtatásra, nem vizsgáljuk, azok jövőbeni fenntartandóságát, a büntetést érdemlőség kérdéseit ezeknél a tényállásoknál részletesen nem tárgyaljuk. Nem tekintettük feladatunknak a jogtörténeti vizsgálódást, a tárgyalt bűncselekmények történeti vonatkozásainak áttekintését, ezért az általunk felhasznált szakirodalom az 1978-as Btk.-t követő fontosabb munkákra korlátozódik.

Kiindulásként vizsgálándók a *Btk. XIV. Fejezetének jogi tárgyai*, ezek kapcsolata. A törvény itt található rendelkezései egyrészt a házasság, a család intézményét, az ifjúság és a kiskorúak egészséges fejlődését (I. Cím); másrészt a nemi kapcsolatoknak a társadalomban kialakult és elfogadott rendjét (II. Cím) védik. Az I. Cím jogi tárgyai vitathatatlanul összefüggnek, míg ezekhez lazábban kapcsolódik a nemi erkölcs. A kapcsolat azonban vitathatatlan: a házasság és a család a nemiségben gyökerezik, ugyanakkor a nemi erkölcs elleni cselekmények büntetéssel fenyegetése egyúttal a házasság és a család intézményének, az ifjúság egészséges fejlődésének a védelmét is jelenti.¹ Helyesen mutat rá az ún. „kis

bizottság” két tagja², hogy a törvény e Fejezete olyan életviszonyokat szabályoz, amelyek védelme érinti a testi épség, a személyi szabadság és az emberi méltóság védelmének területét, de maradéktalanul ezek egyike sem öleli fel az itt szabályozott kérdéseket. Ez az összefüggés indokolja a jogi tárgyak elkülönítését és egyben összetartozását, és teszi indokolttá a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs védelméről önálló törvényi fejezet megalkotását.

A jövőben is indokoltnak tartjuk tehát a releváns bűncselekmények egy önálló Fejezetben és annak két Címében történő szabályozását, lényegesebb rendszertani változtatásokra a jövőben sem lesz szükség.

Hangsúlyozandó azonban, hogy a család- és ifjúságvédelemben a büntetőjog eszközei csak másodlagos, még inkább végső eszközként jöhetnek számításba, elengedhetetlen a család- és ifjúságvédelem társadalmi bázisának és eszközeinek megteremtése a büntetőjogi védelem eredményességéhez.³ Csak az említett jogi tárgyak elleni legsúlyosabb támadásokat indokolt büntetéssel fenyegetni, és külön figyelemmel kell lenni arra, hogy az erkölcsi felfogás a nemiség kérdésében is időről időre változik.

1. A házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények

A hatályos Btk. XIV. Fejezet I. Címében szabályozott bűncselekmények szorosan összetartozó jogi tárgyai a házasság és a család intézménye, valamint az ifjúság és a kiskorúak egészséges fejlődése. Az e jogi tárgyakat védő bűncselekmények a következők:

- kettős házasság (192. §);
- családi állás megváltoztatása (193. §),
- kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (194. §);
- kiskorú veszélyeztetése (195. §);
- tiltott pornográf felvétellel visszaélés (195/A. §);
- tartás elmulasztása (196. §).

* Prof. Dr. Nagy Ferenc: tanszékezetes, egyetemi tanár, SZTE ÁJK Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék

Dr. Szomora Zsolt: egyetemi tanársegéd, SZTE ÁJK Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék

¹Nagy Ferenc (szerk. és társszerző): A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó. Budapest, 1999. 249. p.; Belovics Ervin–Molnár Gábor–Sinku Pál: Büntetőjog Különös Rész. 2. hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2003. 200. p.

²Miszlayné Lányi Éva–Szűcs István Ádám: Összefoglaló a hatályos Btk. XIV. Fejezetének felülvizsgálatára létrehozott kodifikációs „kis bizottság” 2003. június 10. napján tartott megbeszélésén felvetődött kérdésekről. Kézirat. Budapest, 2003. 1. p. (továbbiakban a „kis bizottság” két tagja)

³Erdősy Emil–Földvári József–Tóth Mihály: Magyar Büntetőjog Különös Rész. Osiris Kiadó. Budapest, 2002. 175. p.

a) Kettős házasság (Btk. 192. §). A régről is ismert kettős házasságra vonatkozó magyar szabályozás az 1961. évi Btk. idekapcsolódó rendelkezése (271. §) óta napjainkig változatlan. E tényállás változtatását nem tartjuk szükségesnek, hatályos formájában való fenntartását javasoljuk a jövőben is.

b) Családi állás megváltoztatása (Btk. 193. §).⁴

A családi állás elleni büntettről már az első kodifikált magyar Btk., a Csemegi kódex is rendelkezett. A jelenleg hatályos törvényi rendelkezés az 1961. évi Btk. rendelkezéseire épül és azóta alapjaiban nem sokat változott.

A bűncselekmény elkövetési magatartásaként szerepel a más családi állásának megváltoztatása. A gyermek kicserélése vagy más családba csempészése az általánosan meghatározott elkövetési magatartás két kiemelt, speciális esete.

Támogatjuk *Vida Mihálynak* azt a javaslatát⁵, hogy miután a gyermek kitétele vagy elhagyása e bűncselekmény megvalósulásának tipikus esete, ezért ennek kiemelése szintén indokolt az elkövetési magatartások példalózó jellegű törvényi felsorolásában, például így: „mások gondoskodását valószínűsítő körülmények között kitesz vagy elhagy”. Hasonló tényállási fordulatot tartalmazott a Csemegi kódex is a „rendszerint járt helyre kitesz” megfogalmazással (215. §). Ilyen helyzet tipikusan a csecsemő kitétele a kórházak bejáratánál, e célra kialakított helyén (pl. inkubátorban), vagy magánlakás bejáratánál; illetve ezt valószínűsítheti meg a gyermeknek a családi állás felfedése nélkül való otthagynya gyógyintézetben vagy más olyan helyen, ahol az otthagytott gyermeket nyilvánvalóan felfedezik és gondoskodásba veszik. A „mások gondoskodását valószínűsítő körülmény” tényállási elemként való meghatározása (elkövetés helye és ideje mint objektív tényállási elem) egyrészt utal az objektív helyzetre, másrészt a hozzá kapcsolódó elkövetői tudattartalom elhatároló tényező is lehet a kített vagy elhagyott gyermek életét, testi épségét egyenes vagy eshetőlegesen szándékkal sértő cselekményektől.

Vida Mihály ezen elkövetési magatartás kiemelése mellett, ahhoz kapcsolódóan a büntetés korlátlan enyhítését látja indokoltnak arra az esetre, ha az „elkövető a *csecsemő* kitételét vagy elhagyását gyógy- vagy nevelőintézet közvetlen gondoskodását biztosító körülmények mellett valószínűsítheti meg”, mivel ilyenkor az elkövető (tipikusan

az anya, nem sokkal a szülés után) konfliktushelyzete ellenére a *csecsemőt* a kitételrel objektíve fenyegető veszély minimalizálására törekszik.⁶ A válsághelyzetbe került szülő számára a gyermek életét megmentő lehetőség biztosítása fontosabb, mint az elhagyás erkölcsiségének, a családi állásra gyakorolt következményeinek a megítélése, és a társadalomnak is nagyobb érdeke fűződik a gyermek biztonságához, mint családi állásának rendezettségéhez.⁷

Mi erre tekintettel nem is a büntetés korlátlan enyhítését, hanem egyenesen e magatartás jogellenességet kizáró okként történő megfogalmazását tartjuk indokoltnak. A *csecsemő* ilyen körülmények között történő kitételéhez vagy elhagyásához nem fűződik büntetőjogilag releváns veszély, és ilyen esetekben örökbefogadással a *csecsemő* családi állása is gyorsan rendeződhet (ami például egy kisgyermek esetén már nem feltétlenül igaz). Véleményünk szerint az ilyen cselekmény nélkülözi a társadalomra veszélyességnek azt az absztrakt fokát, ami miatt büntetendővé kellene nyilvánítani, tipikus előfordulására tekintettel pedig kifejezett törvényi kijelentést tartunk szükségesnek arról, hogy az ilyen cselekmény *nem bűncselekmény*. A jogellenességet kizáró okként történő meghatározás azért is lenne szerencsés, mert ez esetben teljesen elesik a „kisbizottság” két tagja által felvetett azon probléma, miszerint a kihelyezett inkubátort üzemeltető kórház részéről – mégha csak formális ismérvek alapján is – felmerülhetne a bűnrészesség kérdése.⁸ Bűncselekmény hiányában részesség sincs.

c) Kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (Btk. 194. §)

E bűncselekménynek magyar Btk.-ba történő kodifikálása az 1961. évi kódex 273. §-ában történt meg lényegében először. Korábbi jogunkban ugyanis csak a távolabbi hasonlóságot mutató gyermekrablás tényállása található meg. A jelenleg hatályos szabályozás alapjaiban épül a korábbi Btk. rendelkezéseire, azonban több tényállási ismérvvvel bővített és pontosított.

*Vida Mihály*⁹ mutat rá e tényállás kapcsán, hogy gyakorlati eset az elvitel erőszakos elkövetési módja, és erőszakos elkövetés esetén nincsen összhang a szubszidiaritás folytán ilyenkor nem alkalmazható kényszerítés (Btk. 174. §) és a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása büntetési tételei között (előző bűncselekménynél 3 évig, utóbbinál 1 évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés). Ennek feloldására – és az erőszakos elkövetés fokozott veszélyességére tekintettel – minősített esetként 3 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetve ja-

⁴ E bűncselekményhez és a későbbiekhez is részletesen lásd: A Büntető Törvénykönyv Magyarázata. Második kötet. KJK. Budapest, 1986. (A XIV. Fejezet szerzője *Berkes György*). 573. és köv. p., A Büntető Törvénykönyv magyarázata. KJK. Budapest, 1996. 419–420. p. (A XIV. Fejezet szerzője *Nagy Ferenc*), *Hipp Katalin*: A családi állás megváltoztatása bűncselekményének elméleti és gyakorlati kérdései. *Ügyészek Lapja*. 1999. 3. sz.

⁵ *Vida Mihály*: Vázlat a Btk. „A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények” szövegtervezetéhez. Kézirat. Szeged, 2003. 1. p.

⁶ Kézirat. 1. p.

⁷ „Kis-bizottság” két tagja. Kézirat. 2. p.

⁸ Kézirat. 2. p.

⁹ Kézirat. 2. p.

vasolja szabályozni azt, ha „az elkövető a kiskorú elvitele érdekében mással szemben erőszakot, avagy élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetést alkalmaz”.

d) Kiskorú veszélyeztetése (Btk. 195. §)

A kiskorú veszélyeztetése a gyakorlatban is komoly jelentőséggel bíró tényállás, amelyre hosszú éveken keresztül kialakult, szilárd bírói gyakorlat épül, a jelenleg létező szabályok változtatását érdemben nem látjuk szükségesnek.

Ad (1) bekezdés szerinti alakzat

Többek között e bűncselekményhez kapcsolható a gyermekeket érintő ún. „családon belüli erőszak”, amelynek megfelelő jogi kezelése iránt egyre nagyobb igény mutatkozik. Hangsúlyozzuk ugyanakkor, hogy e probléma kezelése elsősorban nem a büntetőjog – és azon belül sem az anyagi büntetőjog – feladata, hanem – egyebek mellett – a gyámügyi igazgatás, a gyermek- és ifjúságvédelem megerősítésével lehet esély a helyzet javítására. A büntetőjog ezt a kérdést a maga specialitásaival önmagában kezelni nem tudja, ami természetesen nem jelenti azt, hogy egyébként büntetőjogilag – a hatályos helyzet szerint is – releváns esetekben ne kellene következetesen fellépni.

A „családon belüli erőszakhoz” kapcsolódóan ugyanakkor támogathatónak tűnik *Vida Mihály* elképzelése a kiskorú veszélyeztetése egyfajta privilegizált esetének megalkotásáról.¹⁰ Javasolta szerint: „Az a nagykorú személy, aki a kiskorút a családi kapcsolatában vagy felügyeleti helyzetében történő visszaéléssel durván vagy rendszeresen bántalmazza, illetve megfélemlítéssel zaklatja, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”. A tényállás látható módon *absztrakt veszélyeztetési deliktumként* nyert megfogalmazást, és így még a veszélyeztető eredmény megvalósulását megelőző helyzetben biztosítja a védelmet, nem igényli a veszélyeztető eredménnyel kapcsolatos, bonyolult és hosszadalmas bizonyítást. Figyelemre méltó, hogy a kiskorú passzív alanyt a nagykorú elkövetővel a családi jellegű kapcsolat köti össze, és ez teremti meg az elkövető személyes kvalifikáltságát is, amelyet e megfogalmazás alapján a pusztán családi együttélés, együttlakás is megalapoz. Nem szükséges a tettesi minőséghez tehát a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására kötelezettség, elkövető lehet a kiskorú szülőjének alkalmi élettársa, az együtt lakó nagyszülő, nagykorú testvér vagy más rokon. Az elkövetői kör kiszélesítését a 195. § (1) bekezdéséhez képest ez esetben indokoltnak látjuk, mert ezekben a helyzetekben visszaélő jellegű lehet minden olyan magatartás, amely a kiskorú feletti hatalmat helyezi előtérbe, meg nem engedhető testi

fenyítési módszereket alkalmaz. Kimeríti továbbá a kiskorú pszichés zaklatása is, amely megvalósulhat az ellene irányuló közvetlen fenyegetéssel, vagy félelem kiváltására alkalmas más helyzetek teremtésével, mint például a kiskorú jelenlétében a házastárs, élettárs durva bántalmazásával, a lakásban ittas állapotban garázda jellegű magatartás tanúsításával, amely a kiskorúban a személye ellen irányuló támadással azonos fokú félelmet kelt(het).

Ezekben az esetekben tehát indokolt lehet az elkövetői kör kiszélesítése, mert ilyen jellegű cselekményeket a kiskorúval „pusztán” családi kapcsolatban együtt élő személyek is megvalósíthatnak. Ha ez a tényállás ugyan nem is oldja meg a „családon belüli erőszak” problémáját, nyilvánvalóan nem csökkentheti a látenciát és a (nem csak büntető) hatóságok tétlenségét, de ha egyszer megindult a büntetőeljárás, akkor hatékonyabb és indokolt mértékben előrehozott büntetőjogi védelmet jelenthet.

A problémát csak abban látjuk, hogy e privilegizált eset megalkotása esetén elhatárolási nehézségek léphetnek fel a 195. § (1) bekezdése alá eső elkövetők fent említett cselekményei vonatkozásában, mert álláspontunk szerint azok alkalmasak a 195. § (1) bek. szerinti bűncselekmény *kísérletének* megállapítására.¹¹ A *materiális veszélyeztető bűncselekmények*, így a kiskorú veszélyeztetése is mint minden eredmény-bűncselekmény, az elkövetési magatartás kifejtésével a *kísérlet* szakába lépnek; ennek gyakorlati jelentősége lehet csekély, de ez nem jelent fogalmi zártságot, mint ahogy azt több szerző kifejezésre juttatja.¹² Álláspontunk szerint, ha a fent említett magatartások kimerítik a 195. § (1) bekezdésében meghatározott súlyos kötelességszegést, és így egyben alkalmasak a kiskorú testi, szellemi vagy erkölcsi veszélyeztetésére, akkor a veszélyeztető eredmény bekövetkezése előtt a 195. § (1) bek. szerinti büntetett kísérlete valósul meg.¹³ Ennek büntetési tétele pedig súlyosabb, mint a javasolt és ilyen esetekben befejezetten megvalósuló privilegizált eseté.

Összefoglalva tehát úgy látjuk, hogy a megfelelő és előrehozott védelem úgy is biztosítható volna,

¹¹ Hasonlóan *Berkes György* (szerk. és társszerző): Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó. Budapest, 2003. március 1. 582. p.

¹² *Kiss Zsigmond* in *Berkes György* i. m. 2003. 447, 453. p.; *Horváth Tibor* szerint a cselekmény veszélyeztető jellege zárja ki a kísérlet megállapítását. Magyar Büntetőjog Különös Rész I. Bíbor Kiadó. Miskolc, 2001. 136. p.

¹³ A kiskorú veszélyeztetése konkrét materiális veszélyeztető deliktum, amelynek egyértelműen lehet kísérlete. Itt jegyeznénk meg ugyanakkor, hogy az absztrakt immateriális veszélyeztető bűncselekménynél is lehetséges kísérlet, s nem csupán elméletileg, hanem gyakorlatilag is. Lásd pl. az ittas járművezetéshez BH 1980/159., BH 1984/340. [A Büntető Törvénykönyv Magyarázata. KJK, Budapest, 1996. 405. p. (a vonatkozó rész szerzője *Nagy Ferenc*)], a konkrét és absztrakt veszélyeztetési deliktumok bűncselekménytani kérdéseire *Nagy Ferenc*: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó. Budapest, 2001. 152. p.

¹⁰ Kézirat. 2. p.

ha a gyakorlat nem tartózkodna a kiskorú veszélyeztetése kísérleti szakának megállapításától.

Ad (2) bekezdés szerinti alakzat

A „kis bizottság” két tagja a (2) bek. szerinti bűntett kapcsán arra hívja fel a figyelmet, hogy bizonyítási nehézségekhez, illetve eredménytelen vádemelésekhez vezetnek azok az esetek, amikor is a gyermekkorú vagy fiatalkorú „tettes-társ” cselekvősege bizonyítja, hogy ő volt az, aki a bűncselekmény ötletét felvetette, az előkészítésben, végrehajtásban tevékenyen is részt vett. Mégis a nagykorúra hárul annak sztereotip gyanúja, hogy az ő hatására követett el bűncselekményt a kora, éretlensége folytán befolyásolható kiskorú. A „kis bizottság” két tagja szerint e probléma elkerülése érdekében megfontolásra érdemes egy, a rábírásnál erőteljesebb kifejezés használata.¹⁴

Véleményünk szerint nem megengedhető és szükségtelen egy, a rábírásnál erőteljesebb kifejezés használata e tényállásban. Ez ugyanis rendszertani feszültséghez vezetne, hiszen a törvény a felbujtás szabályozásánál, a 21. § (1) bekezdésében is a „rábír” igét használja. Az elmélet és a gyakorlat pontosan kialakította ez alapján a felbujtás kritériumait, s e szerint a felbujtó magatartásának kell lennie annak a döntő motívumnak, amely a tettesben az elkövetésre irányuló szilárd akarát-elhatározást kiváltja. Ettől erősebb kifejezést nem lehet használni, a „döntőbbnél döntőbb motívum” nem létezik. Más megfogalmazás azért is vezetne rendszertani ellentmondáshoz, mert amennyiben a bűncselekményre való rábírással valósul meg a kiskorú veszélyeztetése, akkor – figyelemmel e bűncselekmény szubsidiaritására – az elkövetőnek a célzott bűncselekményben való felbujtói bűnrészességét (is), vagy gyermekkorú passzív alany esetén közvetett tettesi minőségét (is) megállapítjuk. A törvény a 195. § (2) bek. 1. fordulatában felbujtói, tehát egyébként a 21. § (1) bekezdésébe is beleillő magatartást szabályoz *sui generis* befejezett tettesi cselekményként.

Nem megengedhető tehát az elkövetési magatartás eltérő szóhasználattal történő meghatározása. E problémát a büntetőeljárásban nem megtűrhető sztereotípiák mellőzésével magának a büntetőeljárásnak, a bizonyítást végző hatóságok alaposabb vizsgálódásának, és a vádemelés kérdésében az ügyészség körültekintőbb állásfoglalásának kell megoldania.

e) Tiltott pornográf felvétellel visszaélés (Btk. 195/A. §)

E bűncselekményt a 2001. évi CXXI. törvény iktatta be a Btk.-ba. „Fiatal” tényállásról van szó, amelyre még nem épülhet bírói gyakorlat. Egyetértünk a „kis bizottság” két tagjának azon javaslatával, hogy az elektronikus, számítástechnikai

úton megvalósuló elkövetés – egyre bővülő – lehetőségeire tekintettel e bűncselekmény alapos elemzéséhez joghoz és informatikához egyaránt értő személy szükséges¹⁵, e tényállás de lege lata és de lege ferenda vizsgálata önálló tanulmány tárgya lehet.

Enélkül is feltűnik azonban bizonyos módosítás szükségessége. Indokoltnak látjuk megváltoztatni a tiltott pornográf felvétellel visszaélés bűncselekménye törvényi elhelyezését. A védett jogi tárgyra – a megrontáshoz hasonlóan a kiskorú erkölcsi és egészséges nemi fejlődésére – tekintettel e tényállásnak az I. Cím helyett a II. Cím-ben történő elhelyezését javasoljuk.¹⁶ Különös tekintettel arra, hogy 14. életévét be nem töltött passzív alany esetén az elkövető – akár tettese, akár részese a 195/A. § szerinti bűncselekménynek – megrontást vagy erőszakos nemi bűncselekményt is megvalósíthat.

Nem látjuk viszont problematikusnak azt, hogy a törvény passzív alanyként a kiskorú személyeket jelöli meg. Véleményünk szerint – a kiskorú veszélyeztetéséhez hasonlóan – e bűncselekmény körében sem indokolt már védelemben részesíteni a házasságkötéssel nagykorúvá vált személyeket.¹⁷ A házasságot élő, nagykorúvá vált személy egészséges nemi fejlődése már nem lehet büntetőjogi védelem tárgya, az ilyen személyt a polgári jog is cselekvőképesnek, saját ügyeiben teljes döntési joggal rendelkezőnek tekinti. A házasságkötéssel nagykorúvá vált, házasságot élő személy álláspontunk szerint felelősen dönthet abban, hogy kíván-e például pornográf jellegű műsorban szerepelni, a konszenzusos közreműködés esetén nincs helye büntetőjogi fellépésnek, mert az a nagykorú személy jogi helyzetében, státuszában következtelenséghez vezetne. Nem konszenzusos közreműködés esetén értelemszerűen erőszakos nemi bűncselekmény vagy kényszerítés, avagy más bűncselekmény megállapításának lehet helye, az eset körülményeitől függően.

A passzív alanyokkal ellentétben módosítani szükséges azonban az elkövetési tárgyat, amelyet jelenleg úgy határoz meg a törvény, hogy együttesen szerepeltet egyes és többes számot („képfelvétele, vagy képfelvételeket”). Ha a jogalkotó ezzel azt akarja kifejezésre juttatni, hogy – szemben a korábbi szabályozással – a bűncselekmény már egyetlen felvétel elkészítésével is megvalósul, akkor ehhez elegendő az elkövetési tárgyat egyes számban szerepeltetnie. Ahhoz, hogy több felvétel készítése esetén a többrendbeli bűncselekmény megállapítását kizárjuk, nem kell *törvényi* egységet létrehozni (lásd: „más vagy mások”), mert egyértelmű kell, hogy legyen, hogy a jogi tárgyra és a passzív alany megjelölésére

¹⁵ Kézirat. 3. p.

¹⁶ Hasonlóan *Gál István László*: Szempontok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények új szabályozásához. Büntetőjogi Kodifikáció. 2002. évi 4. szám. 33. p.

¹⁷ Ellentétesen *Gál I. Ld.*: uo. 33. p.

¹⁴ Kézirat. 2–3. p.

tekintettel a bűncselekmény a passzív alanyok, tehát az érintett kiskorúak száma szerint minősül egy- vagy többrendbelinek. A bűncselekmény egy passzív alany esetén, folyamatos elkövetést feltételezve, még több felvétel elkészítésével is *természetes* egység! Az egyes és többes számú alakot együttesen szerepeltető, át nem gondolt, kazuisztikus megoldás a jövőben mellőzendő.¹⁸

f) Tartás elmulasztása (Btk. 196. §)

Az eddig tárgyalt bűncselekmények közül először a tartás elmulasztásánál merülhet fel az a kérdés, hogy a jelenlegi formájában indokolt-e fenntartani a büntetendőséget, feltétlenül szükséges-e, hogy a jövőben a büntetőjog fellépjen az ilyen cselekményekkel szemben. A tartás elmulasztása ugyanis nem veszélyezteti a jogosult életét, testi épségét vagy egészségét, a jogalkotó e törvényi tényállást azért alkotta meg, hogy egy speciális polgári jogi kötelelem teljesítését kikényszerítse.¹⁹

E problémát, nevezetesen, hogy a Btk. polgári jogi tartozás nem teljesítése esetére büntetés kiszabását rendeli, az Alkotmánybíróság is vizsgálta a 995/B/1990. sz. határozatában.²⁰ E határozat okfejtése szerint:

„Tény, hogy az állam által elfogadott, és az 1976. évi 8. tvr.-tel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 11. cikke szerint a részes államok lényegében azt vették tudomásul, hogy polgári jogi követelés nem teljesítése büntetőjogi eszközökkel nem szankcionálható. Ezzel ütközni látszik a Btk. 196. §-a. Az ütközés azonban látszólagos. E kérdés vizsgálatánál ugyanis nem lehet figyelmen kívül hagyni a Gyermek Jogairól szóló és az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett Egyezményből folyó állami kötelezettséget, amely összhangban áll az Alkotmány 67. § (1) bekezdésével. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya idézett cikke szerinti tilalom egyértelműen polgári jogi viszonyokból, szerződésekből eredő követelésekre vonatkozik.

Az elmulasztott gyermektartásdíj követelés azonban nem egyszerűen polgári jogi követelés. A tartásdíj – mint arra az Alkotmánybíróság rámutatott – a gyermek testi, szellemi jólétét biztosító anyagi feltételek része, amelyet a szülő saját megélhetése rovására is köteles megteremteni. A megítélt tartásdíj összeg nem fizetése esetén megnyílt követelés tehát nem minősülhet egyszerűen polgári jogi kötelezettségnek, amely büntető eszközökkel nem szankcionálható. A tartásdíj megfizetésének elmulasztása, ha az a gyermek létét ve-

szélyeztető súlyos mulasztás (a gyermeket nélkülözésnek, illetve súlyos nélkülözésnek teszi ki), büntetőjogi szankcióval kikényszeríthető lesz. Ezzel összefüggésben a nemzetközi egyezségokmányban foglalt tilalom éppen ezért fel sem hozható.

Már csak azért sem, mert a Gyermek Jogairól szóló Nemzetközi Egyezményt aláíró államok számára, – mint amilyen Magyarország is –, a gyermek érdeke, mégpedig a ‚gyermek mindeknek felett álló érdekének’ védelme jelent elsődleges szabályt. E védelmet kell szolgálniuk a hatóságoknak minden ténykedésükben. Ez a kötelezettség jelenik meg tehát a Btk. 196. §-ában is. Ez kivételes és legsúlyosabb korlátozó eszköz ugyan, de mert a Btk. ugyanezen §-a további bekezdéseiben teljesítés esetén a korlátlan enyhítést, illetve a mentesülést, ‚szabadulást’ is lehetővé teszi, a törvényi rendelkezések alkotmányos elvekkel összhangban állanak.”²¹

Mindezekre tekintettel az Alkotmánybíróság a Btk. 196. §-a alkotmányellenességének megállapítására irányuló kérelmeket elutasította.

A 196. § szerinti tényállás tehát nem tekinthető eleve alkotmányellenesnek, ez azonban még nem jelenti azt, hogy a büntetőjogi szankcionálás szükségességét ne lehetne vizsgálni, vitatni. Itt szeretnénk felhívni a figyelmet az AB határozat néhány ‚érdekességére”. A határozat gyermek-tartásdíjról beszél, a gyermekek mindenkifölött álló érdekét és a Gyermek Jogairól szóló Nemzetközi Egyezményt említi. Nekünk azonban tekintettel kell lennünk arra is, hogy a 196. § hatálya alá nem csak a gyermek-tartásdíj esik, hanem minden jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettség; értelemszerűen gyermektartás mellett ebbe a körbe tartoznak az ún. rokontartás esetei is, például a szülőnek vagy a volt házastársnak fizetett tartás, mégha ezeknek jóval kisebb is a gyakorlati jelentősége. Ezekre nézve pedig a gyermekjogi egyezmény nem releváns, előtérbe látszik lépni az 1966. évi ENSZ-Egyezségokmány.

A határozat másik érdekessége, hogy a gyermek létét veszélyeztető mulasztásról, annak büntetőjogi szankcionálhatóságáról beszél, ezzel tulajdonképpen a 196. § (3) bek. szerinti minősített esetet idézi fel. És mi a helyzet az (1) bek. szerinti alapesettel, amelyben szó sincs nélkülözésről?

Mindezek alapján megvitatásra érdemesnek találjuk a tartás elmulasztásának jövőbeni büntetendőséget. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a 196. § (1) bek. szerinti alapeset kikerüljön a Btk.-ból, a minősített eset szankcionálását azonban a továbbiakban is szükségesnek tartjuk, mert – bár gyakorlati megvalósulása nem jellemző – kiegészítő jelleggel funkcionálhat olyan esetekben, amikor az életet, testi épséget, egészséget veszélyeztető egyéb tényállások nem alkalmazhatók.

¹⁸ Hasonlóan *Tóth Mihály*: Kritikus értékelés a büntetőjogi jogalkotás „új hullámáról”. In: *Tanulmányok Erdősy Emil professzor tiszteletére*. Pécs, 2002. 26–27. p.; idézi *Gál I.* Ld.: uo. 33. p.

¹⁹ *Erdősy E.–Földvári J.–Tóth M.* i. m. 2002. 187. p.

²⁰ 995/B/1990. sz. AB határozat, *Complex CD Jogtár*; lásd még: *Palánkai Tiborné*: Az Alkotmánybíróság büntetőjogi tárgyú határozatai; a büntetőjog kodifikációjának alkotmányjogi összefüggései. Büntetőjogi Kodifikáció. 2002. 4. szám. 9. p.

²¹ Lásd 21. lábjegyzet

Az alapeset fenntartása esetén pedig szükségnek tartjuk a módosítását, mert alapvetően a büntetőjog ultima ratio jellegét sértő gyakorlatot látunk abban az értelmezésben, amely szerint a „bűncselekmény megvalósulásának nem előfeltétele az előzetes polgári jogi végrehajtási eljárás eredménytelensége, ezért a tartás elmulasztásának vétsége akkor is megvalósul, ha a tartásdíjra jogosult sértett a büntetőjogi feljelentés megtétele előtt a kötelezettségét nem teljesítő elkövetővel szemben előzetesen nem veszi igénybe az egyébként végrehajtható tartásdíj végrehajtásának polgári jogi eszközeit” (BH 1978. 512.). A tartási kötelezettség teljesítése kikényszerítésének csak legvégső eszköze lehet a büntetőjog, ideértve a bűncselekményhez kapcsolódó büntethetőséget megszüntető okot is, amelynek célja a büntetlenség kilátásba helyezésével az elkövetőnek a teljesítésre való ösztönzése. Azonban a büntetőjog ilyen elterelő eszközeivel való teljesítésre ösztökélés sem előzheti meg, és mégcsak nem is lehet párhuzamos eszköz a polgári jogi végrehajtással. Amennyiben tehát fenntartjuk az alapesetet, akkor annak olyan módosítása szükséges, amely kizárja a büntetőjogi út elsőbbségét a polgári jogival szemben és nem ad lehetőséget alapvetően sértő jogértelmezés kialakítására.

2. A nemi erkölcs elleni bűncselekmények

A Btk. XIV. Fejezet II. Címében a nemi erkölcs elleni bűncselekményekről szóló törvényi tényállások szabályozása található meg. E büntető rendelkezések a nemi élet szabadságát sértő, vagy az ifjúság egészséges szexuális fejlődését veszélyeztető, avagy különböző más vonatkozásokban a nemi kapcsolatok társadalmi rendjét támadó deliktumokat határoznak meg. E védett jogi tárgyak alapján a nemi erkölcs elleni bűncselekmények három csoportba sorolhatók a hatályos Btk.-ban:

a) a nemi élet szabadságát sértő bűncselekmények:

- erőszakos közöszülés (197. §)
- szemérem elleni erőszak (198. §)
- a kerítés egyik minősített esete [207. § (3) bek. b) pont]

b) az ifjúság egészséges szexuális fejlődését sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények:

- megrontás (201–202. §)
- vérfertőzés (203. §)
- az üzletszerű kéjelgés elősegítésének egyik minősített esete [205. § (3) bek. a) pont]
- a kerítés egyik minősített esete [207. § (3) bek. a) pont]

c) a nemi kapcsolatok társadalmi rendje elleni bűncselekmények:

- vérfertőzés (203. §)
- üzletszerű kéjelgés elősegítése (205. §)
- kitartottság (206. §)

- kerítés (207. §)
- szeméremsértés (208. §).

A fenti jogi tárgyakon kívül meg kell még említenünk, hogy a nemi kapcsolatok társadalmi rendje elleni bűncselekmények közül az üzletszerű kéjelgés elősegítése, a kitartottság és a kerítés véghezvitele általában nem szexuális indítékból vezérelt, hanem anyagi haszonszerzés céljából történik, az élődsi életvitel jellegzetes megnyilvánulásainak tekinthető.²²

A nemi erkölcs elleni bűncselekményeket – azok közül is elsősorban az erőszakos közöszülést, a szemérem elleni erőszakot és a megrontást – érintően átfogó és alapvető szemléletváltást eredményező módosítást tartunk a jövőben szükségesnek. Az e Címet érintő, hosszú évek alatt bekövetkezett változtatások – úgy a jogalkotó, mint az Alkotmánybíróság részéről – megbontották a szabályozás koherenciáját, a tényállások között feszültséghez, hézagokhoz, olykor nehezen tartható jogalkalmazási gyakorlathoz vezettek. De ha ezektől a változásoktól el is tekintünk, akkor is azt kell mondanunk, hogy a Csemegi kódex óta létező fogalmi rendszer ma már nehezen tartható. Az alábbiakban ezért szeretnénk először a hatályos szabályozás részletes kritikai elemzését elvégezni és ezt követően a módosítás lehetséges irányait felvázolni.

Bevezetésként álljon itt egy táblázat²³, amely bizonyos kiemelt szempontok szerint nyújt összehasonlítást 11 európai ország vonatkozó szabályozásáról. A későbbiekben e táblázatra fogunk hivatkozni, amikor az egyes rész kérdések vizsgálatakor az európai összehasonlítás alapján próbálunk következtetéseket levonni.

Magyarázat

a következő táblázathoz:

- zaklatás alatt olyan bűncselekmény(ek) értendő(k), amely(ek)nél a kényszer, fenyegetés, erőszak foka nem éri el az erőszakos bűncselekményekhez megkövetelt szintet
- megrontás elnevezés alatt azt vizsgáltuk, hogy az adott országban létezik-e a mi terminológiánk szerinti megrontáshoz hasonló bűncselekmény.

²² Nagy Ferenc i. m. 1999. 267–268. p.

²³ A táblázat elkészítéséhez szükséges törvényszövegek áttekintéséhez a következő forrásokat használtuk fel. A freiburgi Max Planck Intézet által kiadott Sammlung ausländischer Strafgesetzbücher in deutscher Übersetzung c. sorozat kötetei közül: Das spanische Strafgesetzbuch, 2002; Strafgesetzbuch der Russischen Föderation, 1998; Das französische Strafgesetzbuch, 1999; Das polnische Strafgesetzbuch, 1998; Das schwedische Kriminalgesetzbuch, 2000. Továbbá a német Btk.-hoz: Strafgesetzbuch. Beck-Texte im dtv. 38. Auflage, 2002., az ukrán és a szlovén Btk.-hoz részben OKRI-fordítás; az osztrák Btk.-hoz: http://www.sbg.ac.at/ssk/docs/stgb/stgb_index.htm; a svájci Btk.-hoz: http://www.admin.ch/ch/d/sr/311_0/index.html

**A nemi bűncselekmények meghatározott szempontok szerinti áttekintése
egy-egy európai országok büntető törvényei alapján**

	az erőszakos nemi bűncsk. körében a büntetni rendelt szexuális magatartás megnevezése	szexuális irányultság szerinti különbségtétel	„zaklatás”	„megrontás”	„vérfertőzés”
Olaszország	közösülés az összefoglaló elnevezés	nincs	nincs	beleegyezési korhatár 14. év, ez alatt a cselekmény erőszakosnak minősül	csak felmenő a 16. év alatti lemenőjével
Spanyolország	1. vaginális, anális, orális közösülés; és tárgyvaló vaginális, anális behatolás 2. szexuális szabadság megsértése (<i>enyhébben büntetendő!</i>)	nincs	van	nincs	nincs
Franciaország	1. szexuális behatolás 2. ezen kívüli más nemi cselekmény (<i>enyhébben büntetendő!</i>)	nincs	van	nincs	nincs
Oroszország	1. közösülés 2. más nemi cselekmény 3. erőszakos pederasztéria 4. erőszakos lesbizikusság		van	van (közösülés és egyéb nemi cselekmény 14. év alatti sértettel)	nincs
Lengyelország	1. közösülés 2. egyéb nemi aktus (<i>enyhébben büntetendő!</i>)	nincs	van	15. év a beleegyezési korhatár; ez alatt a büntetési tétel az erőszakos közösüléssel megegyezik	egyenesági rokonok és testvérek közötti közösülés büntetendő
Ukrájna	1. közösülés 2. nemi vagy kielégítése természetel-lenes módon (<i>enyhébben büntetendő!</i>)	pederasztéria = csak férfiak között és csak erőszakos módon	van (csak nő lehet passzív alany)	1. nemileg éretlen személlyel 2. 16. évét be nem töltött személlyel (<i>enyhébb</i>)	nincs
Szlovénia	1. közösülés 2. fajtalanság (<i>enyhébben büntetendő!</i>)	nincs	van	14. életév a beleegyezési korhatár	tulajdonképpen nincs (nem a vérségi, hanem a nevelési, felügyeleti viszony döntő)
Németország	1. közösülés vagy fajtalanság (<i>ugyanaz a büntetés</i>) 2. a behatolás minősítő körülmény	nincs	van (nem igazán általános tényállás, speciális elkövetőkhöz és passzív alanyokhoz kötött)	szexuális visszaélés gyermekkel; nagyon bonyolult szabályozás	nincs
Ausztria	közösülés és ahhoz hasonló nemi cselekvés	nincs	van	16. évét be nem töltött és nem kellően érett személlyel	egyenesági rokonok és testvérek közötti közösülés büntetendő
Svájc	közösülés vagy ahhoz hasonló más szexuális cselekmény	nincs	van	16. életév alatt (szexuális cselekmény gyermekkel)	egyenesági rokonok és testvérek közötti közösülés büntetendő
Svédország	közösülés, ahhoz hasonló más szexuális cselekmény	nincs	van	15. életév a beleegyezési korhatár	egyenesági rokonok és testvérek között a közösülés büntetendő + 18. év alatti lemenővel más szexuális cselekmény is

FÓRUM

Dr. Cseres Judit*

BESZÁMOLÓ

A „RENDŐRSÉG ÉS SZOCIÁLIS MUNKA – MIT KEZD EURÓPA A FIATALKORI BŰNÖZÉSSEL?” CÍMŰ, 2004. FEBRUÁR 16–18. KÖZÖTT LEZAJLOTT KONFERENCIÁRÓL

A német fiatalok ügyészei, bírái és igazságügyi segítőszolgálati országos – szövetségi – egyesülete¹ (DVJJ=Deutsche Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen e.V.) szakmai ülészet rendezett ez év február 16. és 18. között a Hannoverhez közeli Springe-ben. A szakmai ülészet címe: „**Rendőrség és szociális munka – mit kezd Európa a fiatalok bűnözésével?**” volt. A tanácskozás első napján két átfogó előadás hangzott el, egyfelől az európai ifjúságpolitika alakulásáról, másfelől pedig a fiatalok bűnözés kezelési stratégiáiról. A második nap az „országjelentésé” volt, a harmadik napon pedig a „szükséges-e egy egységes európai büntető törvénykönyv a fiatalok számára?” kérdés megvitatására került sor.

A tanácskozáson elhangzottakat szerkesztett változatban az egyesület – DVJJ – kiadvány-sorozatában közölni fogja, a jelen beszámoló a két bevezető, vagy főelőadás lényeges megállapításait mutatja be, hiszen ezek jelölték ki a konferencia gondolati ösvényeit, majd időrendben és leíró jelleggel összefoglalja az elhangzottakat.

Az első nap két fő-előadása közül az elsőt *René Bendit*, a német ifjúságkutató intézet egyik vezető kutatója tartotta, s a jelenkor ifjúságával kapcsolatban észlelhető új jelenségeket vázolta fel egy nemrég befejezett széleskörű vizsgálat adatai köré csoportosítva mondanivalóját:

A társadalom modernizációs folyamatait kettős logika vezérli, felülről a politika, az államigazgatás, a globalizáció a gazdaságban. A másik az alulról jövő logika, az embereké, ahogyan mindezekhez viszonyulnak, elfogadják, vagy elutasítják a teljes hatás-együttest, vagy annak őket legközelebből érintő részleteit. Így a migráció is

lehet reakció a változásokra. À propos migráció: a befogadó országokban egyre gyakrabban mutatózó félelem ellenében – egyebek közt – mondható, hogy európai országok természetes népességfogyását a migráció alig egyenlíti ki.

A nagy tendenciák olykor egészen mélyen beleszólnak a polgár, így a fiatal életébe, meghatározzák esélyeiket a gazdaságban, kultúrában; azt, hogy társadalomban tud-e tanulni, talál-e munkát, tud-e boldogulni. A transznacionális mozgásokban főként a kevésbé képzettek vesznek részt tömegesen, a szakképzettek viszont tartanak attól, hogy vajon elismerik-e képzettségüket az Európai Unióban. Minden bizonnyal helye van az aggodalmaknak is, de az Unió a létfeltételek kitérülését, bővülését jelenti alapvetően, és ez főként a fiatalokat érinti.

Az Európai Közösség bővülése milyen változásokat hoz, hozhat a transznacionális jelenségek körében – tette fel a kérdést az előadó. Indokolt-e egységes európai ifjúságpolitika kidolgozása, azaz szükséges-e – elvileg és a jövőben – egységes európai intervenció az európai ifjúság ügyében? Előadása lényegében e kérdés igen-válaszának alátámasztását szolgálta.

Úgy véli, hogy a fiatalokat önálló szociális csoportként kell kezelnie a kutatónak, de a politikának is. A fiataloknak ugyanis egész Európában azonos, közös szociális problémákkal kell szembenéznük: iskolai nehézségek, munkanélküliség, hajléktalanság, drog, alkohol, az őket nevelők agressziója, az életfolyamatok individualizációja országhatártól függetlenül okoznak nehézségeket számukra. A fiatalok nevelő környezetében a tradicionális közösségek feloldódnak, az önmagára találás keservei és a jövő tervei határozzák meg az életét, a munkaerőpiac mobilizálja, rugalmassá, kevésbé kötődővé teszi személyiségét. A fiatal prioritásai ezért már mások, mint a szülőké, már csöppnyi korától tudja, hogy amiben él, az rizikótársadalom, számára legalábbis. Az elő-

*A Szerző a BM Vezetőképző és Kutatóintézet munkatársa

¹ Az egyesület most ünnepli fennállásának 80. évfordulóját, tagjai sorában megtalálhatók mindazon szakma képviselői, akik a fiatalok bűnözés elleni harcot választották hivatásul, foglalkozásul: kutatók, oktatók, jogalkotók, jogalkalmazók, rendőrök, ügyészek, bírák, a szociális szakmák képviselői.

adó és munkatársai olyan érettségizett fiatalokat vizsgáltak, akik még nem tudják, mit akarnak, még nem döntöttek a tanulás és az azonnali munkába állás között. A kapott adatok igazolták a fiatal felnőttkor, a postadalescencia önálló életkori szakaszként kezelésének szükségességét, aminek egyik jellemzője a meghosszabbodott képzési idő, és a munkaerőpiac csökkent kínálatával szembeni növekvő igények.

A vizsgálat egy sajátos életforma-változást is regisztrált, amelyben sok út vezet a családból ki, de kevés vissza. A fiatalok „jojo-életformában” töltik fiatal felnőttkorukat, itt egy kis ösztöndíj, ott egy kis pályázat és mindegy melyik országban, városban. Így az életút megszokott szekvenciái feloldódnak időrendjük is felborul. A munkaerőpiac mobilizáló hatása viszont a fiatalok arányát helyenként egészségtelenül megnöveli vagy lecsökkenti.

A képzésről – mint a fiatalok életének egyik meghatározó színteréről – szólva a vizsgálat lényeges, axiomatikus megállapítása hangzott el: fiatalnak lenni annyi, mint tanulónak lenni, ahol ez nem igaz, ott szociális problémák vannak. A fiatalok számára ugyanis felértékelődött a képzés, ettől remélik boldogulásukat, ezért jelentősen meghosszabbodik a képzési idő.

A másik meghatározó színtér, a munkaerőpiac, s ezzel kapcsolatos az axiomatikus megállapítás folytatása: akik nem a képzésben vannak, azok munkanélküliek, s minthogy mindenütt magas a munkanélküliségi mutató, a fiatalok munkanélkülisége minden ország ifjúságpolitikájának – ha van neki – önálló programalkotó problémaköre.

Korábban a fiatalság mozgalmak révén volt elérhető, ma a fogyasztás eszközeivel.

A már említett vizsgálat kiterjedt a fiatalok bevételeinek elemzésére, a bevételek belső arányaira: mennyi a saját kereset, a szülői hozzájárulás és az állami támogatás. A kapott eredmények igen változatosak egészen addig, hogy a gyerek a családfenntartó, ez főként a mediterrán országok fiataljai, gyermekei körében jellemző. A szegénység a mediterrán országokban (itt szinte nincs jóléti állami segély) egészen más, mint a jóléti országokban, a nemzetközi munkaerőpiacba integráció számukra mentő, alapszükséglet.

A társadalom, a politika számára önként adódó, közhelyszerű összefüggés az ifjúság és a jövő együtt említése, ám távolról sem mindegy az összefüggés tartalma: az ifjúság olyan jövőt jelent, amibe érdemes befektetni, vagy olyan tartalékot, amely a ma problémáit a közeli jövőben megoldja. A skandináv országokban beruháznak, a déli országokban nem, csak tartalékként szemlélik a fiatal nemzedéket. Azokban az országokban, amelyekben nem intézményesült és védett az ifjúság érdekében tett beruházás, ott a fiatalokat olyan rizikócsoporthoz kezelik, amely nem tart együtt a társadalommal.

Prof. Dr. Bernd-Rüdiger Sonnen, a Hamburgi Egyetemről üdvözölte az Egyesületet fennállásának nyolcvanadik évfordulóján és kiemelte szerepét a német jogalkotásban és jogalkalmazásban. Miként korábban is, most is jelentős kérdésekben kéri ki az egyesület szakmai véleményét, s várja el a szakma, hogy – esetenként a politika ellenében is – szakmai javaslatot, állásfoglalást fogalmazzon meg, közvetítve a gyakorlat tapasztalatait a jogalkotóhoz.

Előadásában hangsúlyozta, hogy a német büntetőjogban súlyosító tényező, ha a bűncselekményt gyermek vagy fiatalkorú sérelmére követik el – már ez is indokolja az áldozatvédelem szükségességét. A jogalkotót és a jogalkalmazót (ügyész, bíró, a büntetőjog egyetemi tanára) súlyos dilemma elé állítja az erőszak, főként, ha mögötte migrációs vagy drog-probléma rejlik.

Az alsó-szászországi biztonsági jelentés szerint a fiatalkorú esetében nem csak az ő, hanem peer-csoportja reintegrációja is fontos, hogy visszaesését megelőzzék. A bűnismétlési adatok szerint ugyanis szabadságvesztés büntetés letöltése után a bűnismétlés, de az áldozattá válás valószínűsége is igen jelentős, az adatok alapján 78%-os.

Utalt arra, hogy a hamarosan az Európai Közösséghez csatlakozó országokban hagyományosan hiányzik a fiatalkorúak önálló büntető törvénykönyve, kivételt képez Lengyelország, ahol húsz éve lépett hatályba illetve a cseh törvényhozó most készíti elő a fiatalkorúak büntető törvénykönyvének a kiadását, másutt azonban nem is foglalkoznak a feladattal. Tekintve, hogy az erőszakos bűnözők nagy része fiatal, kisebbségi pozícióba kerülnek azok az országok, amelyek nem rendelkeznek elképzeléssel és tervvel a fiatalkori bűnözés nem konvencionális, nem csak büntetésre épülő kezeléséről, s ennek megfelelően önálló büntető jogszabállyal.

A professzor alapos áttekintést adott a csatlakozó országokban rendelkezésre álló jogi és nem-jogi eszközökről, amelyeket a fiatalkorúak büntetésében, még inkább büntetési alternatívájaként alkalmaznak. Igen figyelemre méltó volt azonban, sőt kínos, hogy a magyar helyzetről egyetlen szót sem ejtett azon túl, hogy szerepeltünk természetesen a felsorolásban olyan országgént, amely nem rendelkezik önálló büntető törvénykönyvvel a fiatalkorúak számára. Nem szerepeltünk viszont egyetlen olyan sorban sem, amelyben azokról az országokról történt említés, amelyekben különféle programokat próbálnak ki, vezetnek be a büntetés társadalom számára is elfogadható alternatívájaként. A „rég” európai országokban egyértelműen sikeres, és éppen a fiatalkorúak eseteiben már „rendszeres” a helyreállító megoldások alkalmazása (hivatkozással az Európa Tanács 2003. szeptember 24-i ajánlására).

Az első nap témája volt még az együttműködés szükségessége és lehetőségei a fiatalkori bü-

nözés elleni fellépésben – rendőri megközelítésben. A vitaindítót *Ulrich Roeder*, a Rajna-Pfalz-i tartományi főkapitányság vezetője tartotta.

Az előadó tapasztalatai szerint az európai rendőri együttműködés lényegében „ki van találva”, a rendőrök mindenütt megértik egymást, és a szervezeti lehetőség is kialakult, rendelkezésre áll. A mostani konferenciához hasonló alkalmak azonban hiányoznak és módfelett szükségesek, hiszen a bűnözés egész Európában egy helyi értékkel előrelépett, a multidiszciplináris együttműködés létszükséglet a fiatalkori bűnözés mérsékléséhez, a közös és nem restriktív stratégia kimunkálásához.

Az előadó utalt arra a közismert tényre, hogy szakmai fogalomtáraink és szókészleteink nem csereszabatosak, ezért abban sem lehetünk biztosak, hogy például a „bűnmegelőzés, prevenció” fogalma, még inkább szakmai tartalma ugyanaz a különféle – és esetenként együttműködésben dolgozó – európai országok rendőrei számára. Szavaiból – és ezt a vita is visszaigazolta – az tűnt ki, hogy az európai országok többségében (spanyol, portugál, finn, francia, olasz, német, osztrák, svájci, GB, svéd, holland) létezik egy önálló törvény, vagy törvényi szintű szabály, amely a rendőrség bűnmegelőzési és a fiatalkori bűnözés elleni feladatait rögzíti. A belgáknak és a dánoknak ugyan nincs önálló ilyen jogszabályuk, de a rendőrségről szóló törvények mindezeket az előírásokat önálló fejezetként tartalmazzák.

A második napon kerültek sorra az európai országok fiatalkori bűnözés elleni eszközrendszerét bemutató előadások és azok megbeszélése, vitája.

Bob Poland Angliából, Wels-ből – fiatalkorúakkal foglalkozó szervezetet vezet, kapcsolatban állnak azokkal a kormányzati szervezetekkel, amelyek a bűnelkövetőkkel foglalkoznak (rendőrség, pártfogók, börtön, rehabilitáció), de foglalkoznak a fiatalkorúak szüleivel is. A pénzt az önkormányzattól, a fiatalkorúak (gyámhivatal-szerű) intézetétől kapják, valamint az Európai Uniótól.

A '90-es évek közepén lépett hatályba az az új, fiatalkorúakra vonatkozó büntető szabályrendszer, amely ifjúságvédelmi irányultsággal különös hangsúlyt helyez a megelőzés gyakorlatára. A szankciók rendszere sokkal inkább olyan előírásokat tartalmaz, amelyek a fiatal eredeti nevelkedési helyén, a családban törekszik helyreállítani a szocializációs feltételeket, s csak kisebb arányban hagyományosan büntetésnek tekinthető tiltásokat, mint pl. a kimenő megtiltása a szomszédok nyugalmanak óvása érdekében, vagy a rendőri megrovás. A bűnelkövető gyermek, fiatal szülei számára gyakran írják elő terápiás és nevelési tanácsadó rendszeres felkeresését, éppen azért, hogy szülői képességeikben, funkcióikban megerősödjének. Olykor a nevelőotthoni elhelye-

zést büntetési alternatívaként alkalmazzák (!?). 1996-ban törvényszerű szabály írta elő a független jogsegély-szolgálatok hálózatának felállítását, ezt az állami adó terhére szervezték meg.

Jaroslav Utrat-Mileczki (Varsói Egyetem), a fiatalkorúak büntetőjogának egyetemi oktatója, valamint a fiatalkorúak büntetési körülményeit ellenőrző civil szervezet vezetője. Kiemelte, hogy a lengyel jogrendszer az egyetlen a valahai szocialista tábor országai között, amely már 1982. óta rendelkezik fiatalkorúak önálló büntető törvénykönyvével. A „régii” európai országok megoldásaitól pedig abban különbözik, hogy a fiatalkorúak (büntető és egyéb) ügyeivel egységesen és kizárólagosan a családi bíróságok foglalkoznak. A jogi eljárás fő célja nem a büntetés, hanem a későbbi kriminális életút kialakulásának megelőzése: a reintegráció, gondoskodás és nevelés eszközeivel. A mediáció a fiatalkorúak ügyében már megszokott, közismert alternatíva Lengyelországban.

A svájci előadást ketten mutatták be, *Roland Stübi* Bernből, a kantonális megfigyelőállomás vezetője esetek fordulatain keresztül mutatta be a fiatalkorúakkal kapcsolatos büntetőjogi szabályok hatályosulását, az alkalmazás lehetőségeit, olykor buktatóit. *Dieter Hebeisen*, a felső-berni fiatalkorúak bíróságának elnöke pedig a fiatalkorúak jelenleg érvényes büntető törvénykönyvének lényeges vonásait foglalta össze a közeljövőben tervezett módosításokra is tekintettel.

Svájcban az európai szokások számára meglepően alacsony a büntethetőség alsó korhatára, 7 éves korától a gyermek már büntethető! A svájci fiatalkorúak büntető törvénykönyve tisztán speciál-prevenciós célú, a tettetést a középpontba helyező büntetőtörvény. Az elkövető fiatalkorúakat három csoportba sorolják: a) cselekményük és személyiségképük alapján állapotuk alapvetően kielégítetlen nevelési szükségletekkel jellemezhető, b) kielégítetlen kezelési szükségletekkel bírók és c) normál állapotúak. A büntetést és az intézkedést ennek a hármas besorolási rendszernek a figyelembevételével alakítják. 1985-ben kezdődött meg a törvény átdolgozása, befejezése a közeljövőben várható. A reform – egyebek között – a büntethetőség korhatárát 10 éves korra, valamint a kiszabható szabadságvesztés időtartamát egy évről négy évre tervezi felemelni. Szemléletében megjelennek a speciális prevenciótól eltérés elemei, és megfogalmazza azt a Svájcban már általánossá vált gyakorlatot, ami a mediáció alkalmazását jelenti. Egységessé tervezi tenni az önálló fiatalkorúak büntető törvénykönyvét és a büntetőeljárás törvényt.

Az előadásokat a konferencia teljes időtartamában érdeklődő, kérdések és olykor meglehetősen heves vita, valamint tapasztalatcsere kísérte. *Sonne* professzor előadásában hangzott el egy utalás a szlovén rendszerben működő „átnevelő

táborokról”, erről mindenkinek igen rossz asszociációi támadtak, utóbb kiderült, hogy valójában olyan fél-zárt intézményről van szó, amelyben a nevelést, (a deviáns értékrendről) átnevelést tekintik célnak. Indulatos bírálatok érték az európai politikusok jelentős hányadának kedvenc elképzelését a javítóintézetek újraszervezéséről, a fiatalok büntetés-végrehajtási intézeteinek szaporításáról.

A résztvevők többsége által elmondottakból kitűnően a büntetési alternatívákat, s főként a mediációt már mindenütt alkalmazzák, a körülötte felmerülő kérdések már nem funkcionálisak, hanem faktoriálisak, jócskán magamra maradtam olyanként, aki nem tud hazai tapasztalatokról beszámolni.

A büntethetőség korhatárának kérdése ez alkalommal is váltott ki vitát, ez a vita óhatatlanul kitör, ha svájci vagy ukrán résztvevő van jelen. Ez a vita azonban két lényeges elvi konklúzióval zárult. Az egyik szakmai-elvi kompromisszum a gyermekbűnözés kérdésében keletkezett, az egyik tábor úgy vélte, hogy túlságosan kriminalizált a szemlélet, hiszen egyszerű gyerekcsínyek is bűncselekménynek minősülnek, a másik tábor azonban jelentős érveket tudott felmutatni a gyermekbűnözés jelzéseinek felfogására, feldolgozására szolgáló rendszerek szakmai mintázata és szintje követelményeinek bemutatásával. A szakmai mintázat alatt értendő például, hogy arra számítanak, ha egy gyerek valamilyen oknál fogva nem akad fenn a szociális hálón, akkor előbb-utóbb ezen a

bűnüldöző, de ugyancsak szociális hálón mégis fennakad és részesülhet szocializációs hiányai, torzulásai szakszerű kiegyenlítésében, azaz őt és családját a szükséges terápiás kezelésben részesítik. Ennek a szemléletnek egyik (a nálunk hiányzó Jugendgerichtshilfe) szervezeti megjelenése a bíróságok mellett működő segítő csoportok hálózata, amelynek munkatársai a gyereket az eljárás egészén végigkísérik. Ebben a felfogásban tehát a viszonylag vagy ténylegesen alacsony korhatár, nem a már kisgyermekkorban – a hagyományos módon való – büntethetőséget jelenti, hanem azt, hogy minél korábbi életkorban nyíljon lehetőség a személyre szabott – speciálprevenációs célú – szocializációs program megkezdésére.

Nem független mindettől a másik, egyetértésbe torkolló vita sem, miszerint: szükséges-e egy-egy európai büntető törvénykönyv a fiatalok számára? Elvi és gyakorlati indokok mentén alakult ki az erős többségű igenlő válasz. Ha elfogadjuk azt, hogy továbbfejlődik a közös európai jogrendszer, akkor ez már önmagában is szükségessé teszi, hogy a transznacionális léptékben élő fiatalság ügyeiben a normasértések területén is közös szabályok igazítsanak el. Egy közös európai szabály jótékony hatást gyakorolhat – a jogharmonizációs kötelezettségek mellett és azokon túl – a nemzeti jogrendszerekre, jobban elfogadtathatja a honi jogalkotókkal a leghaladottabb elveket, amelyeket eredményes gyakorlat és kedvező statisztikai mutatók igazolnak.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Prof. Dr. Nagy Ferenc

A KÖZÉRDEKŰ MUNKA EGYES EURÓPAI ÁLLAMOK BÜNTETŐJOGÁBAN / 3

Dr. Fülöp Ágnes – Dr. Irk Ferenc – Dr. Major Róbert

A KÖZLEKEDÉSI BŰNCSELEKMÉNYEK KODIFIKÁCIÓJA I. RÉSZ / 10

(Dr. Major Róbert

A KÖZLEKEDÉSI BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ MÚLTJA)

Dr. Nagy Ferenc – Dr. Szomora Zsolt

A HÁZASSÁG, A CSALÁD, AZ IFJÚSÁG ÉS A NEMI ERKÖLCS ELLENI
BŰNCSELEKMÉNYEK (BTK. XIV. FEJEZET) DE LEGE FERENDA – I. RÉSZ / 22

FÓRUM

Dr. Cseres Judit

BESZÁMOLÓ A „RENDŐRSÉG ÉS SZOCIÁLIS MUNKA – MIT KEZD EURÓPA
A FIATALKORI BŰNÖZÉSSSEL?” CÍMŰ, 2004. FEBRUÁR 16–18. KÖZÖTT LEZAJLOTT
KONFERENCIÁRÓL / 29

BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Györgyi Kálmán

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bárándy Péter, Dr. Belovics Ervin, Dr. Berkes György, Dr. Borai Ákos, Dr. Bócz Endre,
Dr. Frech Ágnes, Dr. Gönczöl Katalin, Dr. Lévy Miklós, Dr. Márki Zoltán, Dr. Soós László

Főszerkesztő: Dr. Nagy Ferenc – Szerkesztő: Dr. Pázsit Veronika

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2.

Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600 • E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a Kft. ügyvezetője • Felelős szerkesztő: Dr. Frank Ádám • Műszaki szerkesztő: Harkai Éva
A Pannonhalmi Főapátság alapítólevelén található Szent István kézjegyek borítódekorációként való felhasználása
a Pannonhalmi Főapátság engedélyével történt.

Nyomás: Multiszolg Bt.

Felelős vezető: Kajtor Istvánné

HU ISSN 1587-5350

A szerkesztőség címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600

Előfizethető a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.-nél.

Előfizetési díj egy évre: 4950 Ft + áfa • 1 szám ára: 1237 Ft + áfa • Megjelenik negyedévente.

Negyedik évfolyam, 2004. 1. szám